

Ympäristövastuu kuntien ja kaupunkien puhtauspalveluissa

Hiilikädenjälki ei ole tahra - se on ympäristöteko.

Elina Ahtiala-Huotari

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2019

Palveluliiketoiminnan johtaminen
Restonomi YAMK

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Palveluliiketoiminnan johtaminen
Restonomi YAMK

AHTIALA-HUOTARI ELINA:

Ympäristövastuu kuntien ja kaupunkien puhtauspalveluissa
Hiilikädenjälki ei ole tahra - se on ympäristöteko

Opinnäytetyö 80 sivua, joista liitteitä 5 sivua
Toukokuu 2019

Opinnäytetyössä tutkittiin ympäristövastuun huomioimista ja toteutumista Suomen kuntien ja kaupunkien puhtauspalveluissa. Tavoitteena oli selvittää, kuinka ympäristövastuu huomioidaan puhtauspalveluiden tuottamisessa, hankinnassa sekä palveluiden järjestämisessä. Opinnäytetyön kautta haluttiin konkreettisesti kartoittaa kuntien ja kaupunkien puhtauspalveluiden ympäristövastuun sen hetkinen tila sekä tulevaisuuden suunta.

Opinnäytetyön teoria rakentuu ympäristövastuun, kestäväan kehityksen ja vastuullisuuteen liittyviin käsitteisiin, tutkimuksiin sekä puhtauspalveluiden liiketoimintaan soveltuviin ympäristömerkkeihin ja -järjestelmiin. Opinnäytetyön aineisto kerättiin kyselyllä, joka lähetettiin 42 Suomen väkiluvultaan suurimman kunnan ja kaupungin puhtauspalveluista vastuussa oleville organisaatioille. Kyselyn vastausprosentti oli 54,76 %.

Tulosten mukaan yrityksillä on standardoiduista ympäristöjärjestelmistä käytössä Ekokompassi -ympäristöjärjestelmä, mutta pääasiallisesti yritykset käyttävät yritysten omia ympäristöohjelmia- ja järjestelmiä. Yritykset käyttävät useita eri käsitteitä ympäristövastuuseen rinnastettavista asioista. Toteutuksen tavat sekä ajankohta vaihtelevat yritysten välillä. Yritykset huomioivat ympäristövastuun samankaltaisin toimin, joista ensisijaiseksi nousi siivousaineiden käytön vähentäminen sekä siirtyminen ympäristömerkittyihin siivousaineisiin ja -välineisiin. Johtopäätöksenä voi todeta, että vastaajaryhmän yrityksissä ympäristövastuu huomioidaan puhtauspalveluiden tuottamisessa ja hankinnoilla. Yritysten ympäristövastuun kehittäminen jatkuu edelleen aikajänteen 2019-2023 aikana.

Ympäristövastuun kehittämistyö jatkuu Pirkanmaan Voimia Oy:ssä opinnäytetyön tutkimuksen jälkeen. Saatuja tuloksia hyödynnetään Pirkanmaan Voimia Oy:n Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän puhtauspalveluihin kehittämistyössä ja toimenpiteiden suunnittelussa.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree in Hospitality Management

AHTIALA-HUOTARI, ELINA:

Environmental Responsibility in the Cleaning Services of Municipalities and Cities

A carbon handprint is not a stain – it is environmental action

Master's thesis 80 pages, appendices 5 pages
May 2019

This study explored the consideration and implementation of environmental responsibility in the cleaning services of municipalities and cities in Finland. The aim was to determine how environmental responsibility is taken into account in producing and acquiring cleaning services as well as in related service provision. The intention was to concretely chart the current status and future direction of the environmental responsibility of cleaning services used by municipalities and cities.

The theory section covers concepts and studies related to environmental responsibility sustainable development and responsibility, and the eco-labels and environmental systems applicable to the cleaning service business. The data of this thesis was collected using a survey submitted to the organisations in charge of the cleaning services of the 42 Finnish municipalities and cities with the highest population. The response rate was 54.76%.

The results indicate that, of the standardised environmental systems, the companies used the EcoCompass environmental management system; however, the companies primarily used their own environmental programmes and systems. The companies used a variety of concepts for issues that can be considered environmental responsibility. The implementation approaches and times varied. The companies used similar measures in taking environmental responsibility into account, of which the reduction of the use of cleaning agents and a transition to using eco-labelled cleaning agents and equipment emerged as the primary approaches. In conclusion, it can be noted that environmental responsibility is taken into account in producing and acquiring cleaning services in the companies that responded to the survey. The development of environmental responsibility will continue in the companies in the period of 2019–2023.

The work to develop environmental responsibility will be further pursued at the Pirkanmaan Voimia company after the completion of this study. The obtained results will be used in developing the company's EcoCompass environmental management system for cleaning services and in planning related measures.

Keywords: environmental responsibility, sustainable development, corporate social responsibility

Keywords: environmental responsibility, sustainable development, corporate social responsibility

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
1.1	Tutkimuksen taustaa	6
1.2	Pirkanmaan Voimia Oy	7
1.3	Lähtökohdat tutkimukselle.....	8
1.4	Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja rajaus	10
1.5	Tutkimuksen toteutus, eteneminen ja eettisyys.....	11
2	PUHTAUSPALVELUT JULKISELLA SEKTORILLA.....	13
2.1	Julkisen sektorin tehtävät.....	13
2.2	Tukipalveluiden tuottaja, tilaaja ja järjestäjä	14
3	SIIVOUS- JA PUHTAUSPALVELUT.....	18
3.1	Puhtausalan kehitys 1920-luvulta alkaen	18
3.2	Puhtausala 2000-luvulla.....	20
4	YMPÄRISTÖVASTUU	24
4.1	Ympäristövastuun historia.....	24
4.2	Ympäristövastuu kunnissa ja kaupungeissa	25
4.3	Ympäristövastuu puhtauspalveluissa	27
5	YMPÄRISTÖVASTUUN JA SIIHEN RINNASTETTAVAT KÄSITTEET ...	29
5.1	Käsitteet	29
5.2	Kestävä kehitys	31
5.3	Vastuullisuus	31
5.4	Yritysvastuu	32
5.5	Yhteiskuntavastuu.....	32
5.6	Ympäristövastuu	33
6	YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT JA MERKIT	35
6.1	ISO 14001 –ympäristöjärjestelmä	35
6.2	Ekokompassi.....	36
6.3	Pohjoismainen ympäristömerkki.....	36
6.4	Euroopan ympäristömerkki	37
6.5	Energiamerkki	38
6.6	Green office	39
6.7	Lean ja 5S.....	39
7	YMPÄRISTÖVASTUUN MERKITYS YRITYKSISSÄ JA HANKINNOISSA.....	41
7.1	Ympäristövastuu yrityksissä	41
7.2	Kestävät hankinnat.....	43
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	48

8.1 Tutkimusmenetelmä.....	48
8.2 Tutkimuksen toteutus ja eteneminen.....	48
9 TULOKSET JA TULOSTEN ANALYSOINTI	51
9.1 Vastaaajien taustatiedot.....	51
9.2 Ympäristövastuu	53
9.3 Käsitteet	55
9.4 Sitoumukset ympäristövastuuseen.....	56
9.5 Ympäristöohjelmat- ja järjestelmät ja ympäristömerkit	57
9.6 Ympäristövastuun toteutuminen puhtauspalveluissa	60
9.7 Ympäristövastuun puhtauspalveluiden hankinnassa.....	61
9.8 Vastaaajien arvio tulevista ympäristövastuun kehitysaskelista	62
10 POHDINTA	65
LÄHTEET.....	68
LIITTEET	76

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Vastuullisuus, ympäristövastuu, yritysvastuu ja kestäväkehitys ovat käsitteitä, joiden tarkoitus, tarpeellisuus ja toteuttaminen on aikaisemmin koettu liiketoimintaa hidastavana, haittaavana tai pakonomaisena asiana. Maailma on muuttunut ja sen myötä toimintaympäristö. Muutos on tapahtunut erityisesti 2000-luvulla. Yritystoiminnan kestävään kehitykseen, vastuullisuuteen ja ympäristövastuuseen liittyvät käsitteet, eri näkökulmat ja toteuttaminen ovat merkityksellisessä roolissa yrityksissä ja organisaatioissa. Asiat nähdään hyödyksi liiketoiminnalle, kasvulle ja koetaan yhtenä kilpailutekijänä. Ympäristövastuu on nähtävissä yritysten strategioissa, arvolupauksissa, toiminnassa ja osana arkea. Ympäristövastuuseen ovat reagoineet myös julkisen sektorin toimijat, kunnat ja kaupungit, vaikkakin vapaille markkinoilla toimiviin yrityksiin nähden hitaammin. Oletettavasti tulevaisuudessa ympäristövastuun merkitys jatkaa kasvua ja saattaa tulla vieläkin merkittävämpi osa yrityksen toimintaa. Rohkeneeko yksikään yritys tai julkisen sektorin toimija olla huomioimatta ympäristövastuuta toiminnassaan nyt ja tulevaisuudessa?

Pirkanmaan Voimia Oy:n strategia jakautuu kolmeen kokonaisuuteen: perustehävään, tavoitteisiin sekä arvoihin. Strategiassa kuvataan, että Pirkanmaan Voimia Oy:n tavoitteena on olla edelläkävijä ja asiakkaiden vaikuttavin kumppani, joka tuottaa omistajille arvoa ja tarjoaa henkilöstölle merkityksellistä työtä. Arvoissa Voimia sitoutuu hakemaan uusi ratkaisuja sekä toiminnan jatkuvaan parantamiseen. Osallistavalla johtamisella, koulutuksilla ja tiimityöllä vahvistetaan henkilöstön motivaatiota, työhyvinvointia ja osaamista. Pirkanmaan Voimia Oy:n arvot toimii arjen ohjenuorana. (Pirkanmaan Voimian strategia 2019.) Pirkanmaan Voimia Oy:n tavoite on olla edelläkävijä myös ympäristövastuussa.

Ympäristövastuuta, vastuullisuutta ja kestävä kehitystä on tutkittu paljon yrityksissä, organisaatioissa sekä eri toimialoilla. Tämä osoittaa, että aihe on ajankohmainen ja mielenkiintoa herättävä. Ympäristövastuun toteutumisesta kuntien ja

kaupunkien puhtauspalveluiden organisaatioissa on tutkittu vähän. Opinnäytetyön aiheen valintaan vaikutti kirjoittajan mielenkiinto ympäristövastuuseen sekä aiheen liittyminen keskeisesti opinnäytetyön kirjoittajan työtehtäviin Pirkanmaan Voimia Oy:ssä sekä yrityksen Ekokompassi -ympäristöjärjestelmän tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Ensimmäisenä Ekokompassin puhtauspalveluiden toimenpiteenä on Joutsenmerkin haku Pirkanmaan Voimia Oy:n oman palvelutuotannon puhtauspalveluihin.

1.2 Pirkanmaan Voimia Oy

Pirkanmaan Voimia Oy aloitti toimintansa 1.1.2019. Tampereen kaupunki omistaa yhtiöstä 82 prosenttia ja Pirkanmaan sairaanhoitopiiri 18 prosenttia. Yhtiö kuuluu Tampereen kaupunkikonserniin ja on kaupungin tytäryhtiö, jota kutsutaan myös in house -yhtiöksi. Omistajat voivat hankkia yhtiöltä palveluja kilpailuttamatta. (Tampereen Voimia liikelaitoksen yhtiöittäminen etenee 2018.)

Osakeyhtiön perustamisen myötä kaksi organisaatiota yhdistyivät. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin ateriapalvelut sekä Tampereen Voimia liikelaitos muodostivat yhden yrityksen, jonka nimeksi tuli Pirkanmaan Voimia Oy. Yhtiöllä on kokonaisvastuu Tampereen kaupungin toimipaikkojen ateria- ja puhtauspalveluiden järjestämisestä sekä sairaanhoitopiirin ateriapalveluiden järjestämisestä TAYS Keskussairaalaan ja TAYS Pitkäniemeen. (Pirkanmaan Voimia Oy 2019.) Pirkanmaan Voimia Oy:ssä työskentelee 700 ammattilaista, yritys tarjoaa vuosittain 12 miljoonaa ateriaa ja huolehtii tilojen puhtaudesta yli 400 kiinteistöön. Yrityksen liikevaihto on noin 64 miljoonaa euroa. (Pirkanmaan Voimia Oy 2019.) Puhtauspalveluita Pirkanmaan Voimia Oy järjestää toimipaikkoihin oman palvelutuotannon sekä ulkopuolisten ostopalvelukumppaneiden toimesta.

Omistajayhtiöt, Tampereen kaupunki ja Pirkanmaan sairaanhoitopiiri, ovat asettaneet tavoitteita kestävästä kehityksestä ja vastuullisuuden toteutuksesta. Tampereen kaupunki on sitoutunut tasapainottavaan kestävästä kehitykseen, jossa huomioidaan taloudelliset, ekologiset, sosiaaliset ja kulttuurilliset näkökulmat. Nämä asiat huomioidaan kaupungin toiminnassa ja päätöksenteossa. (Kestävä kehitys 2019.) Tampereen kaupungin tavoitteena on olla hiilineutraali kaupunki vuonna

2030. Tavoitteissa on huomioitu kaupungin energia-, ilmasto- ja resurssiviisaus-tavoitteet. Näiden pohjalta on laadittu analyysi nykytilasta sekä toimenpiteistä Kestävä Tampere 2030 -tiekartta. Kestävä Tampere 2030 -tiekartta toteutetaan yhteistyössä kaupungin palvelualueiden, sidosryhmien, yhtiöiden ja tytäryhtiöiden kanssa (Kestävä Tampere 2030 -tiekartta 2019). Tampereen kaupunki on tehnyt kestävän kehityksen toimenpidesitoumuksen, jossa sen sitoutuu edistämään hankintoja, resurssiviisautta ja kestävästä elinkeinopolitiikkaa. Sitoumuksella Tampere haastaa kaupungin eri toimialat laatimaan omat toimenpidesitoumuksensa. (Selaa sitoumuksia 2019.)

Tampereen kaupunki käyttää käsitettä kestävä kehitys, Pirkanmaan sairaanhoitopiiri käsitettä vastuullisuus. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin mukaan vastuullisuus tarkoittaa vastuuta sairaanhoitopiirin päätösten ja palvelujen vaikutuksista yhteiskuntaan ja ympäristöön. Vastuullisuus on yksi Pirkanmaan sairaanhoitopiirin eettisistä periaatteista. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri on ensimmäisenä sairaanhoitopiirinä tehnyt yhteiskuntasitoumuksen vastuullisuudesta. (Vastuullisuus asiakasta varten 2018).

Pirkanmaan Voimia Oy kuvaa vastuullisuuden olevan ammattitaitoa, arjen tekoja sekä pitkäjänteistä kehitystyötä (Meille tärkeää 2019). Pirkanmaan Voimia Oy:n vastuullisuutta sekä ympäristövastuun toteutusta ohjaa Ekokompassi -ympäristöjärjestelmä. Voimian johto kantaa vastuun, sitoutuu sekä ottaa huomioon kestävän kehityksen kaikessa yrityksen toiminnassa. Kestävä kehitys on toiminnan ekologista, taloudellista ja sosiaalista kestävyyttä. (Pirkanmaan Voimian ympäristöpolitiikka 2019.)

1.3 Lähtökohdat tutkimukselle

Omistajayhtiöiden kestävän kehityksen ja vastuullisuuden tavoitteet heijastuvat myös Pirkanmaan Voimia Oy:n toimintaan. Pirkanmaan Voimia Oy vastaa asetettujen tavoitteiden toteuttamisesta itsenäisesti sekä omaan liiketoimintaansa parhaiten soveltuvalla tavalla.

Pirkanmaan Voimia Oy:n Ekokompassi -ympäristöjärjestelmä auditoitiin joulukuussa 2018. Auditoinnissa yrityksen on täytettävä ympäristöjärjestelmän kymmenen kriteeriä. (Ekokompassi 2019.) Pirkanmaan Voimian ympäristöpolitiikka, nimeltään Vastuullinen Voimia, sisältyy ympäristöjärjestelmään. Ekokompassi -logon sekä sertifikaatin yritys saa käyttöönsä hyväksytyin auditoinnin jälkeen ja sertifikaatti on voimassa kolme vuotta. Sertifikaatin käyttö edellyttää, että yritys noudattaa Ekokompassin kymmentä kriteeriä (Ekokompassi on ympäristöjärjestelmä ja sertifikaatti 2019.) Ekokompassi -ympäristöjärjestelmään kirjataan yrityksen lyhyen ja pitkän aikajakson tavoitteet ja toimenpiteet.

Pirkanmaan Voimia Oy:n Ekokompassi -ympäristöjärjestelmän ensimmäinen puhtauspalveluihin asetettu toimenpide oli Joutsenmerkin haku Voimian oman palvelutuotannon puhtauspalveluihin. Joutsenmerkin hakua valmisteltiin vuoden 2018-2019 aikana ja hakuprosessi eteni Joutsenmerkin siivouspalveluiden kriteerien mukaisesti. Hakemus koostui hakemuslomakkeesta ja dokumentaatiosta, joista näkyi eri osa-alueiden kriteerien täytyminen (Joutsenmerkin hakeminen 2016, 5). Kriteerit koostuvat pakollisista ja pistevaatuksista. Yrityksen on täytettävä kaikki pakolliset vaatimukset ja pistevaatuksissa yritys voi saada eri vaatimuksista järjestelmän mukaisesti tietyn pistemäärän. Näiden pohjalta pisteet lasketaan yhteen ja luvan saamiseksi on yrityksen saavutettavat tietty pistemäärä. (Joutsenmerkin hakeminen 2016, 6.)

Pirkanmaan Voimia Oy:n hakuprosessissa osa Joutsenmerkin siivouspalveluiden kriteerien täyttymisestä vaati pitkäjänteistä suunnittelua sekä puhtauspalveluissa käytettävien tuotteiden kilpailutusta. Uusissa hankintasopimuksissa esimerkiksi siivousvälineet ja -aineet kilpailutettiin ja osalle hankittavista tuotteista vaadittiin ympäristömerkki. Muilta osin hakuprosessin dokumentaatio koostui Pirkanmaan Voimia Oy:n toiminnan ja toimintatapojen kuvaamisesta.

Pirkanmaan Voimia Oy:n Joutsenmerkin hakuprosessi päättyi 2.4.2019. Pirkanmaan Voimia Oy on ensimmäinen julkisen sektorin toimija, jolle on myönnetty Joutsenmerkki. ”Olemme erittäin iloisia Suomen ensimmäisestä julkisen sektorin toimijan Joutsenmerkitystä palvelusta. Joutsenmerkin hakuprosessi sujui Pirkanmaan Voimian kanssa erinomaisesti avoimen ja ennakkoluulottoman asenteen ansiosta. Koulujen ja päiväkotien lapset ja henkilökunta voivat olla varmoja, että

tilat on siivottu ympäristö- ja terveystarkastukset huomioiden”, kertoo Ympäristömerkkintä Suomen toimitusjohtaja Riikka Holopainen. (Pirkanmaan Voimian puhtauspalveluille Joutsenmerkki 2019.)

Seuraavana Ekokompassi -ympäristöjärjestelmän toimenpiteenä on kehittää Pirkanmaan Voimia Oy:n palveluhankintoja niin, että ympäristövastuu huomioidaan puhtauspalveluiden hankinnoissa yksilöidymmin. Opinnäytetyön tuloksia hyödynnetään tämän toimenpiteen suunnittelussa, toimenpiteissä sekä hankinta-asiakirjojen laadinnassa. Syksyllä 2019 käynnistyy suunnittelutyö, niin että vuoden 2020 aikana puhtauspalveluiden hankinnoissa on ympäristövastuu huomioitu aikaisempaa tarkemmin.

1.4 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja rajaus

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka Suomen kuntien ja kaupunkien puhtauspalveluista vastuussa olevat eri tahot eli palveluiden tuottajat, tilaajat ja järjestäjät huomioivat ympäristövastuun toiminnoissaan. Tahojen vastuut on rajattu opinnäytetyön kirjoittajan toimesta seuraavasti:

- puhtauspalveluiden tuottaja: puhtauspalvelut tuotetaan pääasiallisesti, yli 70 % osuus, oman organisaation toimesta.
- puhtauspalveluiden tilaaja: puhtauspalvelut tuotetaan pääasiallisesti, yli 70 % osuus, ulkopuolisen palveluntuottajan toimesta.
- puhtauspalveluiden järjestäjä: puhtauspalvelut tuotetaan oman organisaation sekä ulkopuolisten palveluntuottajien toimesta.

Opinnäytetyössä selvitettiin yritysten ympäristövastuuta vuosien 2014-2021 ajalta, kolmen tutkimuskysymyksen avulla. Tutkimuskysymykset olivat:

- onko puhtauspalveluita tuottavilla, tilaavilla ja järjestävillä tahoilla ympäristövastuuseen liittyvää esimerkiksi ympäristöjärjestelmää, joka ohjaa puhtauspalveluiden suunnittelua, toteutusta, tuottamista tai hankintaa?
- kuinka ympäristövastuu huomioidaan puhtauspalveluiden tuottamisessa, tilaamisessa ja palveluiden järjestämisessä?
- arvio, kuinka ympäristövastuu huomioidaan puhtauspalveluissa vuosien 2019-2021 aikana?

Opinnäytetyössä haluttiin konkreettisesti kartoittaa kuntien ja kaupunkien puh-
tauspalveluiden ympäristövastuun nykytila sekä tulevaisuuden suunta.

1.5 Tutkimuksen toteutus, eteneminen ja eettisyys

Opinnäytetyön tiedonkeruunmenetelmänä käytettiin kyselyä. Kyselyn etuna oli mahdollisuus toimittaa sähköisessä muodossa oleva e-lomake usealle yritykselle, organisaatiolle sekä maantieteellisesti laajalle alueelle. Tavoitteena oli saada vastausten määrä riittävän suureksi aineiston ja tulosten käsittelyyn ja analysointiin. Kysely toteutettiin maaliskuussa 2019, liitteenä (liite 1) olevalla e-lomakkeella.

Haasteelliseksi aiheen käsittelyssä teki ympäristövastuuseen rinnastettavien sekä liittyvien määritelmien, käsitteiden ja terminologian määrä, käyttö sekä tulkinta. Opinnäytetyössä käytetään käsitettä ympäristövastuu.

Opinnäytetyö on raportoitu Tampereen Ammattikorkeakoulun kirjallisen raportoinnin ohjeen ja mallipohjan mukaisesti. Tutkimus suoritetaan hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla, jolloin se on eettisesti hyväksyttävää, tulokset uskottavia ja luotettavia (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2018, 8).

Tutkimusetiikan näkökulmasta hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä lähtökohtia ovat:

1. Tutkimuksessa noudatetaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta, tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä tulosten arvioinnissa.
2. Tutkimukseen sovelletaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimuksessa toteutetaan tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta ja vastuullista tiedeviestintää tutkimuksen tuloksia julkaistaessa.
3. Tutkija ottaa huomioon muiden tutkijoiden työn ja saavutukset asianmukaisella tavalla, kunnioittaa muiden tutkijoiden tekemää työtä, viittaa heidän julkaisuihinsa

asianmukaisella tavalla ja antavat heidän saavutuksilleen niille kuuluvan arvon ja merkityksen.

4. Tutkimus suunnitellaan, toteutetaan ja raportoidaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla.

5. Tarvittavat tutkimusluvut hankitaan ja vaadittava eettinen ennakoarviointi on tehty.

6. Ennen tutkimuksen aloittamista sovitaan osapuolten oikeudet, tekijänoikeuksia koskevat periaatteet, vastuut, velvollisuudet sekä aineistojen säilyttämistä ja käyttöoikeuksia koskevat kysymykset kaikkien osapuolten hyväksymällä tavalla. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2018, 6).

2 PUHTAUSPALVELUT JULKISELLA SEKTORILLA

Julkinen sektori on valtion tai kuntien omistuksessa tai hallinnassa oleva kansantalouden osa, johon kuuluvat valtion ja kuntien varsinaisen toiminnan lisäksi laajimmillaan muun muassa julkiset sosiaaliturvarahastot, kuntayhtymät, valtion tutkimuslaitokset, liikelaitokset ja valtionyhtiöt. (Julkinen sektori 2019). 2000-luvulla käynnistyneiden kuntaliitosten myötä kuntien määrä on laskenut. Vuoden 2013 alussa toteutui yksitoista kuntaliitosta ja kuntien määrä väheni kuudellatoista (Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot 2019). Kaupunkien ja kuntien lukumäärän статистиikkaa tutkiessa voi havaita, että vuoden 2013 jälkeen kuntaliitosten määrä on vähentynyt. Kuntaliitoksia on toteutettu vuositasolla kahdesta neljään. Vuonna 2019 Suomessa on 311 kuntaa, joista 107 käyttää kaupunki -nimitystä ja 204 käyttää kunta -nimitystä (Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot 2019).

2.1 Julkisen sektorin tehtävät

Kunnat järjestävät asukkailleen palveluita, joista suurin osa on määritelty kuntien tehtäviksi laissa ja jotka rahoitetaan verovaroin (Kuntien tehtävä ja toiminta 2019). Kunta tai kuntayhtymä voi tuottaa järjestämisvastuulleen kuuluvat palvelut itse tai hankkia ne sopimukseen perustuen muulta palvelujen tuottajalta (Kuntalaki 410/2015, 9 §).

Kunnan tuottamien palveluiden järjestämisvastuu voidaan jakaa kahteen osaan, niin sanottuihin pakollisiin eli lakisääteisiin sekä vapaaehtoiisiin tehtäviin. Pakollisia tehtäviä säädetään erityislainsäädännöllä, jotka kunta veloitetaan tuottavan. Pakollisia tehtäviä ovat muun muassa koulutus, päivähoito, sosiaali- ja terveyspalvelut. (Kuntien tehtävä ja toiminta 2019.) Vapaaehtoisia tehtäviä ovat kunnan perustehtävää tukevat palvelut, niin sanotut tukipalvelut. Kuntien tukipalveluita tavanomaisesti ovat muun muassa ateria- ja siivouspalvelut, kiinteistöhuoltopalvelut, laskentatoimi, palkkahallinto, tietotekniikka, aula- ja turvapalvelut.

Tukipalvelujen luonteeseen kuuluu se, että ne eivät ole emokunnan ja konserniin ydintehtäviä, mutta ne ovat välttämättömiä kunnan yksiköiden toiminnan kannalta

(Hallinnon tukipalvelut kuntakonserneissa 2016, 3). Tukipalveluiden osalta kunnan tulee huomioida kuntalain (Kuntalaki 410/2015) sekä hallintolain (Hallintolaki 434/2003) määrittelyt. Tukipalvelut kunta voi järjestää valitsemallaan tavalla.

Kuntien toimintaympäristö on muuttunut lyhyessä ajassa voimakkaasti ja osa muutoksista on ollut vaikeasti ennakoitavissa. Toimintaympäristön muutosten syyt ovat olleet globaaleja sekä paikallisia. Tulevaisuudentutkija Anita Rubin (2019) kuvaa kirjoituksessaan, että toimintaympäristön muutosten tarkastelu tarkoittaa ilmiöiden muutosten tarkastelua ja ymmärtämistä tapahtumien, päätöksenteon ja valintojen aikaansaamien erilaisten tulevaisuusseuraamusten näkökulmasta. Muutosten tarkastelua kutsutaan monitoroinniksi eli englanniksi environmental scanning tai futures scanning. (Rubin 2019.)

Toimintaympäristön muutokset ovat erilaisia eri toimijoilla ja toimialoilla. Anita Rubin (2019) mukaan, toimintaympäristön muutosten tarkastelu sisältää trendien, megatrendien, heikkojen signaalien, villien korttien ja driving force -ilmiöiden jäljittämisen, tunnistamisen ja analyysin (Rubin 2019). Kuntien toimintaympäristön muutoksiin ovat vaikuttaneet muun muassa kuntatalouden heikentyminen, varojen rajallisuus, toiminnan tehostaminen, resurssit, palveluiden laatu sekä poliittiset päätökset. Kuntaliitto kannustaa kuntia laatimaan kunta- tai palvelustrategian, jonka kautta kunnilla olisi paremmat mahdollisuudet reagoida ennakoivasti muutoksiin sekä ottaa haltuun tulevat muutokset. Kunta- tai palvelustrategian avulla kunnat eivät tyydy vain reagoimaan eteen tuleviin asioihin, vaan pyrkivät varautumaan toimintaympäristön muutoksiin riittävän hyvissä ajoin. Elinvoimaiselle ja toimintakykyiselle kunnalle on tunnusomaista ennakointi, kaukonäköisyys ja tulevaisuussuuntautuneisuus. (Kunta tarvitsee palvelustrategian 2008, 3.)

2.2 Tukipalveluiden tuottaja, tilaaja ja järjestäjä

Toimintaympäristön muutosten myötä kuntien tukipalveluiden järjestämisen tavat ovat muuttuneet kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana. Tukipalveluiden järjestämisen erilaiset, vaihtoehtoiset ja uudet mallit on muutostilanteissa selvitetty ja niitä on otettu käyttöön. Tukipalveluiden järjestämistavan pääasiallisena muutosvoimana ovat olleet kuntien ja kaupunkien taloustilanne, kuntarahoitus

sekä odotusarvona tuloksellisuutta parantava lopputulos. Pentti Siitonen ja Juha-Pekka Martikainen (2002) kuvaavat, että kunnissa kaikilla toimialueilla esiintyy suurta vaihtelua sekä löytyy eri tyyppisiä organisointiratkaisuja. Kuntakohtaiset valinnat, olosuhteet ja mahdollisuudet määrittävät kuntien tavan hoitaa palvelutuotantoaan. (Siitonen & Martikainen 2002, 2.)

Perinteisesti kunnat ovat tuottaneet tukipalveluita oman organisaation, oman palvelutuotannon toimesta. Oman palvelutuotannon rinnalle sekä lisäksi on tullut muitakin tukipalveluiden järjestämisen tapoja. Kunnat voivat tuottaa palveluita kuntakonserninsa sisällä omissa organisaatioissaan tai yhteistyössä naapurikuntien kanssa esimerkiksi kuntayhtymissä tai hankkimalla palveluita ulkopuolisilta palveluntuottajilta, kuten yksityisiltä yrityksiltä ja kolmannen sektorin järjestöiltä. (Kunta tarvitsee palvelustrategian 2008, 4.)

2000-luvulla käynnistyi muutos, jonka aikana kuntaorganisaatioita muutettiin kuntien liikelaitoksiksi ja tilaaja-tuottaja -toimintatapa otettiin käyttöön. Kuntien liikelaitosten toimintatavoissa on toimiala ja alueellisia eroja, yhtä yhteistä toimintatapaa ei ole. Tilaaja-tuottaja -toimintatavassa palveluiden tilaajana ja tuottajana voivat toimia kaupungin tai kunnan erilliset yksiköt. Muutoksen myötä kunnat alkoivat ostaa tukipalveluita ulkopuolisilta palveluntuottajilta osittain tai kokonaan, jolloin muodostui nimitys palveluiden ulkoistaminen. Kuntien ulkoistukset kasvoivat erityisesti 2000-luvulla, kasvu on ollut noin neljästä kahdeksaan miljardiin. Ulkoistetuista palveluista suurin osa ostetaan kuntayhtymiltä tai yksityiseltä sektorilta, noin 3-4 prosenttia ostetaan valtiolta tai muilta kunnilta. (Loikkanen & Nivalainen. 2010, 49.)

Tilaaja-tuottaja -toimintatavassa organisaatiot erotetaan toisistaan. Tilaaja-tuottaja- toimintatapa tarkoittaa organisaation uudistamista niin, että perinteisestä hierarkkisesta mallista luovutaan (Tilaaja-tuottaja-toimintatapa 2012, 7). Ulkoistamisen ja tilaaja-tuottaja -toimintatavan myötä kunnan rooli muuttui. Muutoksessa kunnan tilaajan rooli muuttui sopimuksella ohjaamiseen ja johtaminen, jolloin toimijoiden välille muodostui ostaja-myyjä -suhde. Kuntaliiton esiselvityksessä tilaaja-tuottaja -toimintatapa on parhaimmillaan toiminnan tuloksellisuutta parantava vaikutus, joka toteutetaan palveluiden keskittämällä. Suuremman tu-

kipalveluyksikön etuina ovat mahdollisuus kapasiteetin tarkempaan mitoitukseen, korkeampaan käyttöasteeseen sekä henkilöstön korkeampaa ammattitaitoon. (Hallinnon tukipalvelut kuntakonserneissa 2016, 7.) Tilaaja-tuottaja -toimintatapa toi uutta opittavaa kuntien ja kaupunkien tilaajaorganisaatiolle, koska ulkoistuksen myötä, ulkopuolisilta palveluntuottajilta tilattavat palvelut tuli kilpailuttaa julkista hankintalakia noudattaen.

Tilaaja-tuottaja -toimintatavalla voi olla myös nurja puoli, jolloin tukipalvelut irtaantuvat liikaa kunnan perus- ja ydintehtävästä ja toimivat omana, irrallisena osana kokonaisuudesta. Palvelu voi olla tehokasta, mutta sen vaikutus kokonaisuuteen voi olla negatiivinen.

2010-luvulla kuntaorganisaatioiden tilaaja-tuottaja -toimintatapa sekä tukipalveluista vastanneita organisaatioita alettiin ajaa alas. Muutosten ajurina toimi kuntien ja kaupunkien poliittiset päätökset sekä tahtotila muuttaa liikelaitokset osakeyhtiöiksi. Osakeyhtiöiden omistajina voi olla useampi kunta, kaupunki tai muu julkisen sektorin toimija esimerkiksi sairaanhoitopiiri. Omistajatahojen omistama osakeyhtiö on in house -yhtiö. In house -yhtiö tuottaa pääasiallisesti palveluita omistajataholle, mutta voi toimia myös vapailla markkinoilla. Kunnilla on tällä hetkellä arviolta 2000 osakeyhtiötä (Kuntien osakeyhtiöillä on myös pimeä puoli 2017).

In house -yhtiöiden toiminnasta ollaan montaa mieltä. Osakeyhtiöiden omistajat voivat hankkia palveluita omistamaltaan osakeyhtiöltä suoraan, ilman kilpailutusta ja tätä mahdollisuutta vastustajat kritisoivat. Kunnat perustelevat toimintonsa yhtiöittämistä tehokkuudella. In house -yhtiössä tämä ei välttämättä toteudu, koska palveluita ei tarvitse kilpailuttaa. Pahimmillaan in house -yhtiö monopolisoi omaa toimintaansa alueellisesti. (Kuntien osakeyhtiöillä on myös pimeä puoli 2017.) Erityisesti vapailla markkinoilla toimivia osakeyhtiöitä syytetään kilpailun vääristämisestä.

Suomen Yrittäjät laativat vuonna 2008 selvityksen kuntien liiketoiminnan vaikutuksista yritysten toimintaympäristöön. Selvityksessä arvioidaan, että asiakirjoista ei suoraan voi päätellä, että liikelaitoksia olisi perustettu kilpailuttamisveloitteen

välttämiseksi, mutta on syytä epäillä hankintasäännösten vaikuttavan kuntien valitsemaan organisaatiomuotoon. Vapailla markkinoilla toimivien yritysten kannalta markkinat laajenisivat olennaisesti, jos kuntien ostot omilta liikelaitoksilta olisi kilpailutettava ainakin silloin, kun palveluita myydään oman kuntakonsernin ulkopuolelle. (Selvitys kuntien ja kuntayhtymien liikelaitostoiminnasta 2008, 7.)

In house -yhtiöiden toimintaa vapailla markkinoilla rajoitetaan niin sanotulla ulosmyynnin rajoittamisella. Tämä tarkoittaa sitä, että in house -yhtiö voi tarjota ja tuottaa palveluita vain vähäisessä määrin muille kuin omistajatahoille. Ulosmyynnin rajoitussääntöä koskevan siirtymäajan päättyessä muiden kuin sosiaali- ja terveystaloudella toimivien yksiköiden osalta edellytetään, että yksikkö harjoittaa enintään viiden prosentin ja enintään 500 000 euron osuuden liiketoiminnastaan muiden tahojen kanssa. (Muutoksia hankintalain mukaisiin sidosyksikön (ns. in-house yhtiö) ulosmyynnin rajoitussäännöksiin 2018.) Jos ulosmyynnin rajoitussäännössä ilmoitetut euromäärät ylittyvät, kunnan on kilpailutettava yhtiöltä tekemänsä hankinnat.

Yhteistä tälle kaikelle on, että kunnilla ja kaupungeilla on järjestämisvastuu ja heidän tulee kaikissa olosuhteissa varmistaa palveluiden laatu ja toteutus niille varattujen verovarojen puitteissa. Kuntatalous heikkenee lyhyelläkin aikavälillä valtaosassa kuntia, jonka vuoksi uudet palveluiden tuotantotavat sekä tuottavuuden kohottaminen ovat välttämättömiä. (Bruun von 2005, 8.)

3 SIIVOUS- JA PUHTAUSPALVELUT

Puhtauspalvelu on ammattimaisesti toteutettu palvelutyö, joka sisältää erilaisia siivous- ja asiakaspalvelutehtäviä sekä säännöllistä laadunseurantaa. Siivous on sisätiloissa tehtävää pintojen puhdistusta, suojausta ja hoitoa sekä erilaisia järjestelyitä, jossa puhtaus tuotetaan ammattimaisesti. (SFS 5967 2010, 2-3.) Toimialan kehittyessä käsite siivous on saanut rinnalleen käsitteen puhtauspalvelu. SSTL Puhtausala ry on puhtausalan neuvonta- ja koulutusjärjestö (SSTL Puhtausala ry 2019). Suomen 100-vuotiaan itsenäisyyden juhluvuoden aikana SSTL Puhtausala ry:n teki kyselytutkimuksen, jossa kartoitettiin siivous- ja puhtausalan historiaa ja alan kehitysaskelaita kuluneen sadan vuoden ajalta. Tutkimus alkaa ajasta ennen Suomen itsenäistymistä, suurruhtinaskunnan ajalta ja päättyy 2010-lukuun.

3.1 Puhtausalan kehitys 1920-luvulta alkaen

Puhtauspalveluiden historiallisissa kehitysaskelissa on nähtävissä myös ympäristövastuun kehittyminen puhtausalalla. Toimiala on muuttunut ammattimaiseksi ja sen myötä puhtauspalveluiden tuottamiseen tarvittavat siivousaineet-, välineet- ja koneet ovat kehittyneet.

”Venäjän keisarikuntaan kuuluneessa Suomen autonomisessa suuriruhtinaskunnassa siivottiin käyttäen varpuluutaa, tomuhuiskua, pitkä- ja irtovartista lattiaharjaa, rikkalapiota, maton-/lattianlakaisin-konetta eli tomuni-mijää, moppia, lattiavahatinta ja räsynpidintä. Markkinoilla oli jo 1910-luvulla varrellinen nivelletty harja, Viki, jonka varsi oli puuta. Puhdistusaineena oli pelkkä vesi, jonka pesutehoa saatettiin lisätä hiekalla, tuhkalla, lipeällä tai saippualla ja liansitomiskykyä parantaa sahajauholla. Pinnat pidettiin puhtaina etenkin kuivilla menetelmillä, kuten lakaisemalla, tai pesemällä runsaalla vedellä. Työasento oli usein kumara ja lattiaa pestiin kon-taten. Jos lattiapintaa piti suojata, siihen käytettiin luonnonvahoja tai öljyjä. Siivous tehtiin usein muun työn ohessa, varsinaista siivoojan ammattia ei vielä ollut”. (Puhtausalan 100 kehitysaskelta 2019.)

1920-1940 luvulla siivoustyöstä tuli ammatti. Tietoisuus tartuntatautien leviämisen syistä ja hygienian merkityksestä terveydelle kasvoi ja se asetti uudet vaati-

mukset siivouksen laadulle. ”Tällainen suursiivous säädetään tapahtuvaksi keran kuussa. Olisi kuitenkin suotavaa, että sen lisäksi toimitettaisiin väliajoilla puolisiivous...”. 1950-luvulla siivouksesta tuli niin sanotusti oikea ammatti. Isot virastot ja yritykset siirsivät siivouksen ammattilaisten käsiin ja ensimmäinen siivousliike Suomessa perustettiin 1950. 1960-luvulla siivous keskittyi omiksi yksiköikseen, pois virastoilta ja vahtimestareilta ja siivouksen esimiehinä toimi ammatillisen koulutuksen saaneet henkilöt. 1990-luvulla erikoissiivouksia siirrettiin alan palveluyrityksille ja ulkoistaminen eli siivoustyön kilpailuttaminen laajeni. (Puhtausalan 100 kehitysaskelta 2019.)

Sotien jälkeisen tuontisäännöstelyn jälkeen siivoukseen otettiin käyttöön pölynimuri ja sähköllä toimiva lattiankiillotuskone. 1950-luvulla kehitettiin siivousvälineiden kuljettamiseen vaunu, jossa oli erikseen jätelajittelu. Ensimmäinen lattianhoitokone tuli Suomeen 1958, jolla oli suuri vaikutus rankkojen perussiivousten keventämiseen, pintamateriaalien säilymiseen ja elinkaareen. 1990-luvulla high speed -menetelmä syrjäytti lattianhoitokoneella suoritettavan sumupuhdistuksen ja siivousmenetelmät jatkoivat kehittymistään. (Puhtausalan 100 kehitysaskelta 2019.)

1930-1940 -luvulla siivoustarvikkeita tuotiin kotoa ja saippuaa keitettiin itse, tästäkin huolimatta ajankohta oli siivoukselle innovatiivista aikaan. 50-luvulla saippuan tilalle tuli nestemäiset ja synteettisen puhdistusaineet sekä öljyvahan syrjäytti itsekiillottuva vesivaha. 60-luvulla synteettisten pesuaineiden myötä alettiin puhua neutraaleista ja lievästi alkalisista aineista. 1990-luvulla liuotteiden käyttö sekä sumupuhdistus siivouksessa vähentyivät. Lattianhoitoaineiden kehittymisen mahdollisti lattioiden peruspesun harventamisen ja samaan aikaan lattiapäällysteet kehittyivät, jolloin muovi- ja linoleumipäällysteiden pinnoitteet vähensivät vahaustarvetta. Desinfektio- ja desinfioivien puhdistusaineiden käyttö oli runsasta, tuotteiden käytön vähentäminen alkoi 1990-luvulla. Markkinoille tuli haasteettomat siivousaineet sekä siivousaineiden pakkausmerkinnät kehittyivät. 1978 terveydelle vaarallisten aineiden tunnistus- ja merkintäjärjestelmä TVATM otettiin käyttöön ja käyttöturvallisuustiedotteet tulivat siivousaineisiin. Samaan aikaan siivousaineiden pH-taulukko valmistui. 70-luvulla siivousaineiden mittalasisien kautta yliannostelua pyrittiin vähentämään ja annostelulaitteiden kehitys jatkui 90-luvulla, jolloin siivousaineiden kanistereihin tuli annostelupumput. 1990-

luvun lopulla siivousaineista tuli tiivisteitä ja tuotteisiin annostelukorkit. (Puhtausalan 100 kehitysaskelta 2019.)

1990-luvulla otettiin käyttöön useita puhtauspalveluiden ympäristövastuun osalta merkittäviä asioita. Siivousaineiden kehittyessä, siivouksessa käytettävän veden määrää vähennettiin uusien menetelmien ja välineiden avulla. Puhtauspalveluissa otettiin käyttöön uusi menetelmä, vedetön siivous. Vedettömän siivouksen tarkoituksena oli poistaa veden kuljettaminen ja siivoustekstiilien vääntäminen siivouksen yhteydessä. Menetelmä kehittyi ja vedetön siivous sai rinnalleen toisen menetelmästä käytettävän termin, esivalmisteltu siivous. Esivalmistellussa siivouksessa siivoustekstiilit kostutetaan pyykinpesukoneessa tai mittakannun avulla. Esivalmistellun siivouksen yleistyessä markkinoille rantautui mikrokuituiset siivoustekstiilit. Esivalmisteltu siivous sekä mikrokuituiset tuotteet lisäsivät puhtauspalveluiden ekologisuutta ja taloudellisuutta. (Puhtausalan 100 kehitysaskelta 2019.)

3.2 Puhtausala 2000-luvulla

2000-luvulla työterveys, työturvallisuus sekä ympäristöasiat nousivat yleisesti kehityskohteiksi organisaatioissa. Puhtauspalveluissa käytettävien tuotteiden kehittyminen ympäristöystävällisempään suuntaa jatkui. Kone- ja välineinnovaatioissa kierrätysmateriaalista tuli suosittu ja akkujen kehittymisen myötä siivouskoneet pienenivät ja käyttö helpottui. Muovin käyttöä pyrittiin vähentämään poistamalla roskapussit osasta tiloista. Siivousaineiden ja -välineiden hankinnoissa yhdeksi hankintaan vaikuttavaksi osaksi otettiin ympäristömerkit. (Puhtausalan 100 kehitysaskelta 2019.)

Yhteiskunnan muutokset tapahtuivat nopealla syklillä 2010-luvulla. Julkishallinnon organisaatioita yhtiöitettiin ja julkisten hankintojen kilpailutus laajeni EU:n säädösten ja hankintalain uudistamisen seurauksena. Puhtausalan innovaatioita syntyi edelleen ja olemassa olevia puhtauspalvelualan tuotteita kehitettiin paremmiksi. (Puhtausalan 100 kehitysaskelta 2019.)

Siivouksen merkittävimmät ympäristövaikutukset aiheutuvat käytettävistä siivousaineista eli kemikaaleista. Puhtauspalveluissa siivousaineita ei käytetä sellaisenaan, niin sanotusti raakana, pois lukien käyttövalmiit tuotteet. Siivousaineet annostellaan tai tuotteista tehdään käyttöliuos erilliseen käyttöliuospulloon. Käyttöliuoksessa siivousaineesta ja vedestä valmistetaan käyttöliuos tuotteen ohjeiden mukaisesti. Käyttöliuosta käytetään sellaisenaan siivouksen aikana pintojen tahrapoistoon tai pintojen tai siivoustekstiilien kostutukseen. Siivousaineiden oikealla annostelulla, käyttöliuoksella sekä tuotteiden oikealla käytöllä on merkitystä siivousaineiden kulutukseen, kustannuksiin sekä sitä kautta ympäristön kuormitukseen. Pieni osa käytetyistä kemikaaleista on myrkyllisiä, luonnossa heikosti hajoavia sekä ravintoketjuihin kertyviä. Nämä voivat aiheuttaa ympäristöhaittoja, erityisesti vesieläöille, mutta myös erilaisia terveyshaittoja ihmisille. (Ohje ympäristökriteereistä julkisissa hankinnoissa 2016). Puhtausalalle on tullut runsaasti ympäristömerkittyjä siivousaineista ja vahvoja tai niin sanotusti myrkyllisiä kemikaaleja käytetään yhä vähemmän.

1990-luvusta alkaen desinfektioaineiden käyttö on vähentynyt tilojen ja pintojen puhdistuksessa. Kehitykseen ovat vaikuttaneet muuttuneet kemikaalilainsäädökset ja lisääntynyt tietämys pinnoilla olevista mikrobeista ja niiden poistamisesta. Desinfioivien aineiden, myös muiden kuin kloorin, käyttö on nykypäivänä perusteltua vain erilaisten epidemioiden yhteydessä. Esimerkiksi wc-tilojen siivouksessa ei ole tarpeellista käyttää desinfektioaineita ylläpitosiivouksessa, koska pinnat saadaan puhtaaksi yleispuhdistusaineella ja käyttäen mikrokuituista siivouspyyhettä tai -moppia. (Siivous turvaa elin- ja työympäristösi turvallisuuden ja viihtyisyyden! 2016, 9.)

Esivalmistellussa siivouksessa käytettävät siivoustekstiilit, siivouspyyhkeet ja mopit kostutetaan vedellä tai pesuaineliuoksella ennen käyttöä. Esivalmisteltu siivous on poistanut käsin suoritettava niin sanotun vääntämisen, jolloin siivoustekstiileistä poistetaan liiallinen vesi sekä veden kuljettamisen siivouksen yhteydessä. Siivoustekstiilit kostutetaan valmiiksi tuotteen valmistajan antamien ohjeiden mukaisesti oikeaan kosteuteen ja mahdollisesti käytettävä siivousaine on lisätty siivoustekstiileihin kostutuksen yhteydessä. Siivousvaunussa on mukana

puhtaat esivalmistellut siivoustekstiilit ja käyttöliuosta sisältävä pullo. Ammattilainen ei siis kannata vettä mukanaan. (Siivous turvaa elin- ja työympäristösi turvallisuuden ja viihtyisyyden! 2016, 9-10.)

Tuula Suontamon (2019) mukaan 2010-luvulla tuli käsitelty vesi, erikoislaittein suodatettu puhdas vesi ja otsonoitu vesi (Suontamo 2019). Joonas Ruokolaisen (2015, 8) mukaan uutena siivousalaa puhuttavana ja tunteita herättävänä siivousmenetelmänä on Kanadasta tullut otsonoituun veteen perustuva puhdistusmenetelmä. Otsonoidun veden kaltaisista tuotteista käytetään eri nimityksiä tai kauppanimiä, joita ovat muun muassa aktiivivesi, puhdistettu vesi, ultrapuhdas vesi, käsitelty vesi ja näiden tuotteiden käytöstä käytetään kuvausta kemikaaliton siivous.

Käsitellyn veden Tuula Suontamo (2019) jakaa kolmeen osaan. Veden ionisoinnissa hanavesi ionisoidaan sähköisesti, vesijohtovesi johdetaan hapetuskammiin, jossa veteen syntyy suuri määrä pieniä kuplia ja veden vetysidosrakenne rikkoontuu. Otsonivedessä hanavedestä poistetaan laitteeseen liitetyssä patruunassa maaperän mineraalit ja veteen sekoitetaan sen jälkeen laitteessa sähköisesti tuotettua otsonia. Ultrapuhtaassa vedessä hanavesi suodatetaan ioninvaihtomassan läpi ja maaperästä lienneet mineraalit, ionit, sekä humus saadaan pois vedestä. Vedestä tulee pehmeää ja ionitonta, ultrapuhdasta. (Suontamo 2019.)

Otsoniveden tarkoitus on korvata joissakin kohteissa käytetyt puhdistusaineet, luottaen otsonin tuomaan puhdistustehoon (Ruokolainen 2015, 8). Puhdistetulla vedellä siivoamisesta on Suomessa vähän tutkimusta, mutta käyttäjäkokemukset ovat olleet hyviä (Vähäsarja 2019.) Aktiivivesi ei vahingoita ihmisiä eikä kuormita ympäristöä (Aktiivivesi on vastuullinen valinta, 2019.) Tuula Suontamon (2019) mukaan käsitelty vesi ei syrjäytä puhdistusaineita, mutta on positiivista, että tuote ei kuormita luontoa. Kemikaalittoman siivouksen yhteisenä tekijänä, riippumatta käytettävän tuotteen valmistustapa, nimi tai kauppanimestä, on tavoitteena korvata osittain siivousaineet käsitellyllä vedellä, joka on turvallista käyttäjille sekä ympäristölle.

Puhtausala on mukana Työelämä 2020 -hankkeessa, jonka tavoitteena on Euroopan paras työelämä vuoteen 2020 mennessä (Puhtausalan 100 kehityssuunnitelma 2019). Aika näyttää toteutuuko hankkeen tavoite Suomessa ja puhtausalalla ja kuinka sen näkyy puhtauspalvelualan työmarkkinoilla.

4 YMPÄRISTÖVASTUU

Ympäristöongelmia on ollut tuhansia vuosia, mutta varsinainen ympäristötietoisuus levisi maailmalle 1960-luvulla. Kesällä 1972 Tukholmassa tunnustettiin, että ympäristöongelmat eivät kunnioita valtioiden rajoja ja Yhdistyneiden Kansakuntien YK ensimmäinen ympäristökokous etsi keinoja elinympäristön suojelemiseksi. Miten estää vesien ja ilman saastuminen sekä eroosio? (Kivistö 2002.)

4.1 Ympäristövastuun historia

Kokouksessa hyväksyttiin 25-kohtainen ympäristöjulistus kompromissien ja varuumien saattamana (Kivistö 2002). Vuoden 1972 Tukholman kokouksessa hyväksytty 25-kohtainen ympäristöjulistus on päivittynyt hyväksynnän jälkeen useamman kerran. YK:n jäsenvaltiot hyväksyivät vuonna 2005 laajan toimintaohjelman, jonka tavoitteena oli YK:n uudistaminen vuosituhannen tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimintaohjelman yhtenä osana oli YK:n ympäristöohjelma. Toimintaohjelma perustui YK:n entisen pääsihteerin Kofi Annanin vuonna 2005 julkaisemaan raporttiin *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*. (Ajankohtaiset teemat 2016). Raportissa esitettiin, että YK:n ympäristöohjelma, United Nations Environment Programme UNEP, tulisi nostaa YK:n johtavaksi ympäristöelimeksi. Keskeinen sanoma oli lisätä poliittista painoarvoa ympäristöasioiden hoitamiseksi sekä enemmän johdonmukaisuutta toiminnalle. (Ajankohtaiset teemat 2016.)

YK:n ympäristöohjelma käynnisti eri toimijoiden ympäristöohjelmien laadinnan globaalisti sekä paikallisesti. Suomen kansallisessa kestävä kehityksen työssä toimeenpannaan YK:n, Euroopan unionin, Arktisen neuvoston ja Pohjoismaisen ministerineuvoston linjauksia (Mikä on kestävä kehitys? 2016). Ympäristöohjelman myötä asiaan liittyvät käsitteet, määritelmät, terminologia ja käytettävät kuvaukset muuttuivat. Yksi käytetyimmäksi käsitteeksi tuli kestävä kehitys, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet (Mikä on kestävä kehitys? 2016).

YK:n kestävän kehityksen huippukokouksessa syyskuussa 2015 hyväksyttiin globaali, kaikkia maita koskeva kestävän kehityksen toimintaohjelma, Agenda2030. Agenda2030:ssä on jäsenmaille yhteiset tavoitteet seuraavalle 15 vuodelle. Tämän myötä toteutettiin selvitys Suomen valmiuksista ja lähtötilanteesta toteuttaa Agenda2030 tavoitteet. Selvityksessä kartoitettiin, missä Suomella on eniten kehitettävää, missä ollaan edellä tavoitteista ja missä Suomi voi jakaa osaamista muille maille. Suomessa toimintaohjelman toimeenpano- ja seurannan vastuu on Suomen hallituksella (Globaalin kestävän kehityksen toimintaohjelman toimeenpano Suomessa 2019.)

“The Nordics are leading the world in sustainable development-here's how they rank”. Näillä sanoilla Vilhelm Carlström (2016) aloitti artikkelinsa, jossa Sustainable Development Goals Index vertaili 149 maata kestävän kehityksen indeksin mukaan. Indeksissä kestävä kehitys tarkasteltiin taloudellisen, sosiaalisen, ympäristön sekä hallinnon osalta. Pohjoismaat ottivat neljä kärkisijaa Ruotsin ollessa ensimmäisenä ja seuraavilla sijoilla oli Tanska, Norja ja Suomi. (Carlström 2016.)

Kaikilla tuotteilla ja palveluilla on ympäristövaikutuksia elinkaaren kaikissa vaiheissa. Vaiheita ovat tuotteen tai palvelun valmistus, käyttö ja käytöstä poistaminen. Tuote- ja palveluratkaisuilla on suuri vaikutus myös talouskasvuun ja vaurauteen sekä sosiaaliseen kehitykseen, tasa-arvoon ja yhteiskunnalliseen eheyteen. Niin sanottujen kestävien tuote- ja palveluratkaisuiden suurimpia haasteita on erottaa talouskasvu ja luonnonvarojen kulutuksen jatkuva kasvu toisistaan. (Harmaala & Jallinoja 2012.)

4.2 Ympäristövastuu kunnissa ja kaupungeissa

Kuntien kestävän kehityksen työtä maailmanlaajuisesti kehittää ja koordinoi ICLEI Local Governments for sustainability -verkosto, johon kuuluu 14 suomalaista kaupunkia (ICLEI 2017). Euroopassa kuntien kestävän kehityksen työkalu on niin sanottu Aalborgin sitoumukset. Kesällä 2004 Aalborg+10 konferenssissa hyväksyttiin Aalborgin sitoumukset, joiden avulla on tarkoitus tehostaa kuntien kestävän kehityksen työtä. Sitoumuksilla kunta vahvistaa Aalborgin julistuksen,

määrittelee tavoitteet ja toimenpiteet, jotka ovat toimintaan nähden oleellisia. (Aalborgin sitoumukset ja kuntien kestävän kehityksen työ 2005.)

Suomessa ympäristöpolitiikka vakiintui osaksi julkista hallintoa myöhemmin kuin monissa muissa läntisissä teollisuusmaissa. Suomessa ympäristöministeriö perustettiin vuonna 1983 (Joutsenvirta, Halme, Jalas & Mäkinen 2011, 175). Suomessa kestävän kehityksen toimikunta vastaa kansainvälisten tavoitteiden sisällyttämisestä kansalliseen politiikkaan. Kuntien ja kaupunkien odotetaan toimivan esimerkkinä sekä esimerkillisesti ympäristövastuun osalta. Velvoitteet ovat vielä suosituksia, mutta antavat kunnille ja kaupungeille mahdollisuuden säästää euroja ja toimia samalla kestävästi. (Julkinen sektori - valtio ja kunnat 2019.) Suomen Kuntaliitto on tehnyt Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen. Sitoumuksessa Kuntaliitto lupaa toteuttaa kestäviä ratkaisuja omassa toiminnassaan sekä kannustaa kuntia laatimaan oman Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen. (Kestävä kehitys 2017.)

Kunnille ja kaupungeille on tarjolla monia ohjelmia, sitoumuksia ja työkalua, joiden avulla on mahdollista edesauttaa, kehittää, parantaa ja vähentää ympäristön kuormitusta. Ohjelmia ja työkaluja ovat muun muassa Kuntien energiatehokkuussopimus (Energiatehokkuussopimukset 2019), HINKU-toiminta (Hinku-foorumi 2017) ja FISU-verkosto (Tietoa fisusta 2015). Kuntien kestävän kehityksen työn keskeinen muoto on ollut paikallinen agenda 21 –ohjelma, paikallisagenda tai kunnan kestävän kehityksen ohjelma. Ohjelmasta käytetään useita eri nimityksiä. (Kestävä kehitys 2017).

Uusimpana on Valtioneuvoston kanslian Sitoumus2050 -hanke, joka tarjoaa ilmaisen kestävän kehityksen seurantatyökalun vuodelle 2019 niille kunnille, jotka ovat tehneet kestävän kehityksen toimenpidesitoumuksen. Valtioneuvoston kanslian asiantuntija Marja Innanen kuvaa, että kaupungeilla ja kunnilla on keskeinen ja tärkeä rooli kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa Suomessa. Työkalu auttaa Sitoumus2050 -kuntia seuraamaan kestävän kehityksen toteutumista ja edesauttaa kestävän kehityksen työhön. (Kuntien kestävän kehityksen seuranta helpotetaan – tarjolla ilmainen seurantatyökalu vuodelle 2019.) MayorsIndicators -palvelun indikaattoreiden avulla kunnat voivat seurata edistymistään kestävän kehityksen eri osa-alueilla sekä verrata kehitystään muihin

kuntiin Suomessa, Ruotsissa ja Iso-Britanniassa (Kuntien kestävän kehityksen... 2019.)

Sauli Rouhiainen toteaa (Rouhiainen 2014, 265) väitöskirjassaan, että Suomi on muiden Pohjoismaiden rinnalla, jossain määrin mallimaa. Suomessa hyvän käytännön, kestävän kehityksen yhdenmukainen politiikka, jatkuva kehittäminen eräänlaisena politiikan ja toiminnan tulkkina- ja arviointikehityksenä, kelpaavat muillekin maille omaksuttavaksi. Rouhiainen jatkaa (2014, 265), että Suomen kuntien pitkäjänteinen, yli 20 vuotta kestävän kehityksen paikallinen työ on kansainvälisesti arvostettu ja tarjoaa hyviä toimintamalleja.

4.3 Ympäristövastuu puhtauspalveluissa

Puhtauspalveluiden ympäristövastuu keskittyy pääasiallisesti puhtauspalveluiden tuottamisen menetelmiin, toimintatapoihin, käytettäviin koneisiin, siivousaineisiin- ja välineisiin. Puhtauspalvelualalla ympäristövastuu on ammattitaitoa valita kemikaaleja ja vettä säästävät työtavat, käyttää koneita taloudellisesti sekä ohjata asiakkaita lajittelussa. (Ympäristöosaava ammattilainen palvelee kuutta toimialaa 2019.) Puhtauspalveluiden tuottamiseen tarvittavat siivousaineet- ja välineet ovat kehittyneet erityisesti 2000-luvulla. Tämän osoittaa luvussa kolme kuvattavat puhtauspalvelualan 100 kehitysaskelta.

Puhtauspalveluita tuottava henkilöstö työskentelee erilaisissa kiinteistöissä ja heillä on tärkeä rooli kiinteistön toiminnan ja kunnon seurannassa. Vaikka palvelutehtävään liittyvä vastuu ei ulotu kiinteistön kunnon valvontaan, puhtauspalveluiden henkilöstö voi toimia tiedon välittäjänä kiinteistön omistajalle. Kiinteistön toiminnan seuranta ja tiedon välittäminen voi kohdistua sähkön, veden, ilmastoinnin tai pintamateriaaleihin liittyviin havaintoihin tai jätejakeiden ja jätemäärien seurantaan. Näillä toimilla on ympäristövastuun lisäksi merkittävä vaikutus kiinteistön taloudelliseen vastuuseen.

Kiinteistön omistaja vastaa, että jätteiden lajittelulle on oikeanlaiset puitteet ja lajittelujakeista on opasteet astioissa. Kiinteistön kaikilla käyttäjillä tulee olla yleiset ohjeet jätteiden lajitteluun ja kierrätykseen sekä mahdollisuus saada tarvittaessa

neuvontaa. Lajittelun onnistuminen edellyttää, että kiinteistön käyttäjillä sekä puhtauspalveluita tuottavalla yrityksellä on motivaatio ja osaamista. (Jätteet ja jätehuolto 2019.) Vaikkakin jätehuollon päävastuu on kiinteistön omistajalla, käytännössä jätteisiin liittyvästä opastuksesta ja neuvonnasta vastaan osittain tai kokonaan puhtauspalveluita tuottava yritys ja kiinteistössä työskentelevä henkilöstö. Kiinteistön käyttäjäasiakkaille suunnatun onnistuneen opastuksen ja neuvonnan tuloksena voi jätteiden määrä vähentyä ja ympäristötietoisuus kasvaa jätteiden oikean lajittelun osalta. Opastuksen onnistuessa sillä on suora ja positiivinen vaikutus puhtauspalveluita tuottavan henkilöstön työhön sekä työmäärään jäteastioiden tyhjentämisessä.

Ympäristövaikutuksia aiheuttaa puhtauspalveluiden henkilöstön liikkuminen kiinteistöstä toiseen, joka tapahtuu tavanomaisesti yrityksen autolla tai omalla. Osa työtehtävistä on ennalta suunniteltuja, jolloin liikkumisen voi etukäteen suunnitella. Ennakkosuunnittelulla liikkumisen voi optimoida, jolloin siirtyminen kiinteistöstä toiseen tapahtuu ylimääräisiä ajokilometrejä välttäen. Ajoreittien ennakkosuunnittelu vähentää autoilun ympäristöhaittoja. (Kuljetukset ja liikkuminen 2019.) Suunnittelussa tulee huomioida myös taloudellinen ajotapa, käytössä oleva autokanta ja määrä sekä autojen polttoainejärjestelmän valinta. Työmatkaliikenteessä kannattaa suosia kävelyä, pyöräilyä ja joukkoliikennettä. Toisinaan työnantaja tukee työntekijöiden ympäristövastuullisia liikkumismuotoja muun muassa työsuhdematkalipuilla ja -polkupyörillä. (Kuljetukset ja liikkuminen 2019.)

Puhtauspalveluiden ympäristövastuun lisäksi alalla on merkittävä vaikutus sosiaalisen vastuun näkökulmasta. Puhtauspalveluala on toimialana suuri työllistäjä, jolloin sosiaalinen vastuun korostuu erityisesti toimialan työllisyyttä edistävänä toimintana.

5 YMPÄRISTÖVASTUU JA SIIHEN RINNASTETTAVAT KÄSITTEET

Ympäristövastuu ja siihen liittyviä ja rinnastettavia määritelmiä, käsitteitä ja termejä on paljon. Jokainen määritelmä puolustaa ja määrittää vain tiettyä yksittäistä näkökulmaa. Tästä syystä yhden yhtenäisen määritelmän, sen luominen tai käyttäminen on haasteellista - jopa mahdotonta. Määritelmien paljous aiheuttaa epäselvyyksiä ja osittain käsitteet voivat olla ristiriidassa toisiinsa nähden.

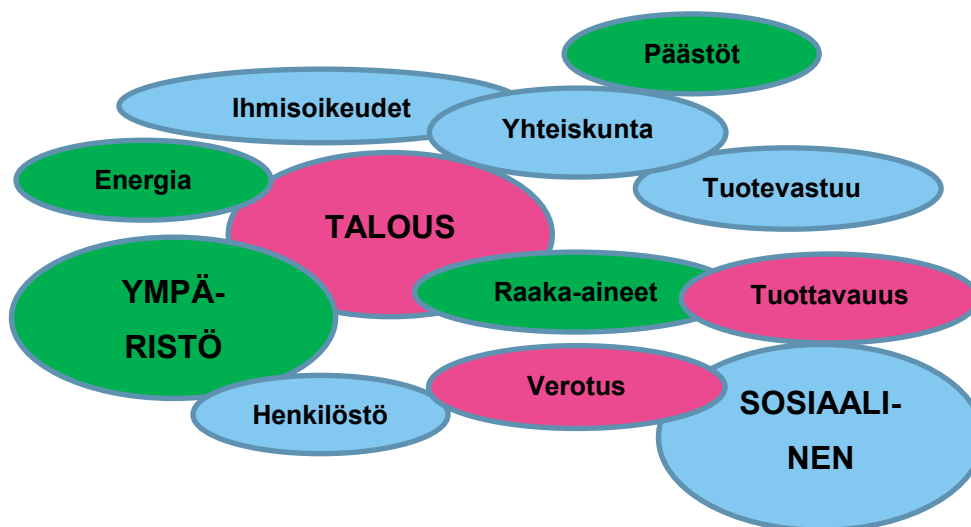
5.1 Käsitteet

Kestävä kehitys, yritysvastuu, yhteiskuntavastuu ja yrityksen sosiaalinen vastuu ovat yritysten kantamasta vastuusta käytettäviä termejä. Juutisen & Steinerin (2010 mukaan termien moninaisuus aiheuttaa joskus hämmennystä, jolloin tyyppillinen kysymys keskusteluissa yrityksen johdon kanssa on, mikä on oikea termi asialle. (Juutinen & Steiner 2010, 20.) Onko kuitenkin tärkeintä käytettävä käsite vai se, kuinka käsitteen sisältämä sanoma toteutuu toiminnassa?

Yhteistä kaikille käsitteille on, että asiaa käsitellään poikkeuksellisesti aina kolmen eri ulottuvuuden kautta eli ympäristön, sosiaalisen ja taloudellisen vastuun kautta. Vastuullinen yritys pitää huolto omasta kannattavuudestaan ja kilpailukykyystään, jotta se on elinvoimainen myös pitkällä tähtäimellä. Jos yrityksen talous ei ole kunnossa, sillä ei ole edellytyksiä huolehti myöskään sosiaalisesta tai ympäristövastuusta. (Vastuullisuus liiketoiminnan ytimessä 2019.)

Ympäristövastuun osalta yritys tunnistaa omaan toimintaansa liittyvät ympäristövaikutukset, noudattaa lakeja, kehittää toimintaansa ja tunnistaa kehitys- ja muutostarpeet. Sosiaalisella vastuulla tarkoitetaan kaikkia niitä vaikutuksia, joita yrityksen toiminnalla on eri ihmisryhmille ja yhteisöille eli yrityksen henkilöstölle, asiakkaille ja alihankkijoille. (Vastuullisuus liiketoiminnan ytimessä 2019.)

Kuviossa 1 on kuvattu kolme vastuullisuuden osaa eli ympäristö, talous ja sosiaalinen vastuu sekä näihin liittyvät epäsuorat osat.

KUVIO 1. Vastuullisuuden suorat ja epäsuorat osaa

Käsitteissä kuvataan, mitä vaikutuksia eri ulottuvuuksilla on suoraan ja epäsuoraan yrityksen toimintaan sekä yhteiskuntaan. Tavoitteina on pyrkiä minimoimaan kaikki vaikutukset ympäristöön ja varmistamaan toimintaedellytykset tulevaisuudessa. Käsitteiden käyttö on vapaaehtoista ja usein käsitteiden kuvaukset ylittävät lainsäädännön määräykset. Jokaisella yrityksellä on vapaus määrittää ja käyttää toimintaansa sekä toimialaan parhaiten soveltuva käsite sisältöineen. Jokaisen yrityksen on tärkeää itse määritellä, mitä vastuullisuus tarkoittaa ja edellyttää yrityksen toiminnassa. Määrittämällä liiketoiminnan kannalta olennaisimmat vastuullisuuden osa-alueet yritys tunnistaa merkitykselliset seikat ja näkökulmat (Vastuullisuus liiketoiminnan ytimessä 2019.) Usein käsitteet sekä niiden tuomat kuvaukset ovat osana yrityksen arvoja, strategiaa ja liiketoiminnan kuvausta.

Käsitteiden käytössä näkyy muutos ja kehitys. Eri vuosikymmeninä käytetään eri käsitteitä, niitä yhdistellään ja tilalle tulee uusia käsitteitä. 2010-luvulla alkaen on käytetty käsitteitä hiilineutraali, kiertotalous, biodiversiteetti, cleantech, ekologinen jalanjälki, hiilijalanjälki, hiilikädenjälki. (Mitä nämä käsitteet tarkoittavat? 2018.) Hiilineutraalilla tavoitetaan sitä, että tuote, yritys, kunta tai valtio tuottaa vain sen verran hiilidioksidipäästöjä kuin se pystyy sitomaan. Hiilineutraalin tuotteen hiilijalanjälki koko elinkaaren ajalta on nolla. (Hiilineutraali 2019.) Kieli kehittyy samassa tahdissa kuin teknologia ja kulttuuri, tästä syystä tarvitaan uusia käsitteitä selittämään sitä, miten kehitys näkyy ja vaikuttaa. (Mitä nämä käsitteet tarkoittavat? 2018.) Maailman on siirryttävä kohti hiilineutraalia kiertotaloutta, jotta pystymme sopeutumaan maapallon kantokykyyn. Siirtymään liittyy paljon

erilaisia asioita, joita voidaan käsitteinä tulkita monin tavoin. (Mitä nämä käsitteet tarkoittavat? 2018.) Kieli ja käsitteet muokkautuvat sekä kehittyvät myös tulevaisuudessa.

5.2 Kestävä kehitys

Kestävää kehitystä, sustainable development, käsiteltiin ensimmäisen kerran YK:n Brundtlandin komissiossa 1987, ”Yhteinen tulevaisuutemme” –raportissa. Tämän myötä asia ja käsite on levinnyt maailmanlaajuisesti. Komission raportin mukaan kestäväällä kehityksellä tarkoitetaan sellaista kehitystä, joka takaa nykyisille sukupolville mahdollisuuden tarpeiden tyydyttämiseen viemättä tätä mahdollisuutta tulevilta sukupolvilta. (Kestävä kehitys 2010). Raportissa määriteltiin kestävä kehitys kolme keskeistä ulottuvuutta, jotka ovat ympäristö, sosiaalinen ja taloudellinen vastuu. Toisinaan yhdeksi ulottuvuudeksi on otettu myös kulttuurillinen ulottuvuus, osassa se sisältyy sosiaaliseen vastuuseen. 1990-2000-luvulla kestävä kehitys ulottuvuuksien kautta on yritysten toimintaa kehitetty, arvioitu ja tutkittu. Kestävä kehitys -käsitettä on vuosien kuluessa myös kritisoitu. Käsitteen kritisointi kohdistuu siihen, että käsite korostaa liikaa taloudellista kehitystä tai käsitettä käytetään usein liian kevein perustein. (Harmaala & Jallinoja 2012.)

5.3 Vastuullisuus

Vastuullisuus, accountability, käsitteenä on monimerkityksinen ja siitä ei voi päätellä yrityksen ympäristövastuun sisältöä. Yrityksen on tärkeää itse määritellä, mitä vastuullisuus tarkoittaa ja edellyttää sen toiminnassa. Määrittämällä yritys tunnistaa juuri itselleen merkitykselliset seikat ja näkökulmat. (Vastuullisuus liiketoiminnan ytimessä 2019.) Elinkeinoelämän keskusliiton mukaan vastuullinen yritys toimii mahdollisimman kestäväällä tavalla ja sovittaa yhteen yrityksen ja sen sidosryhmien tavoitteet ja odotukset (Vastuullisuus liiketoiminnan ytimessä 2019).

5.4 Yritysvastuu

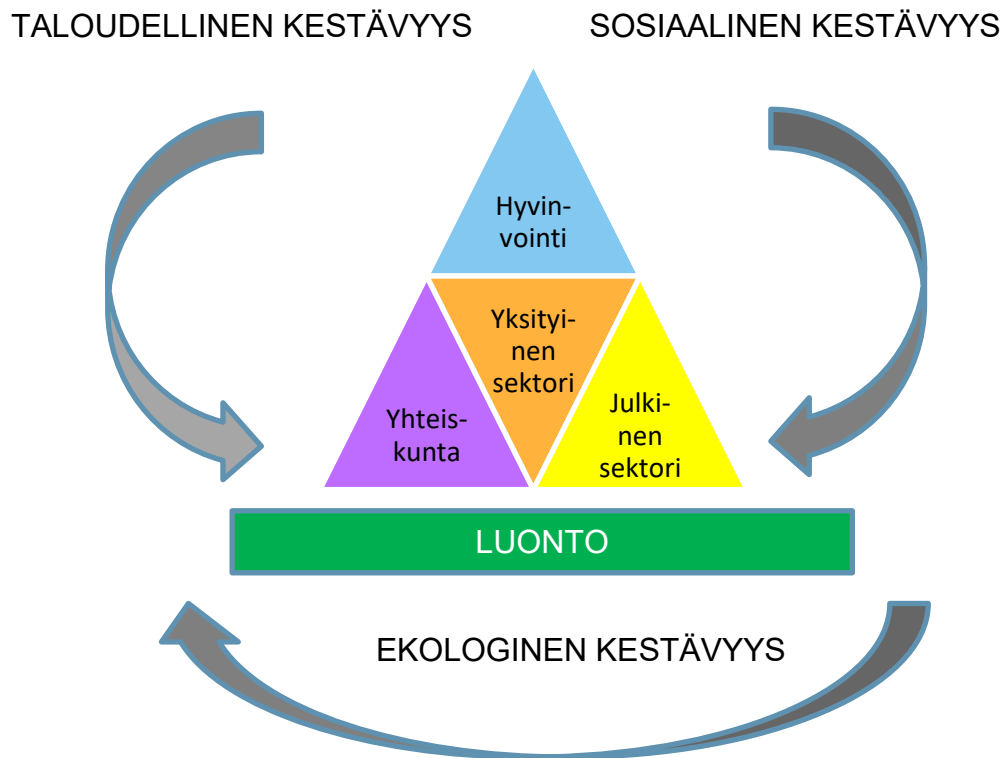
Teollistumisen alkuvaiheessa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla Suomen teollisuuspaikkakuntia hallitsi teollisuus ja niin sanotusti teollisuuspatruunat. Nämä niin sanotut teollisuuspatruunat toteuttivat nykynäkökulmasta katsottuna laaja-alaista ja tehokasta yritysvastuuta. Nämä varhaiset industrialistit toimivat olosuhteissa, jossa julkisen sektorin toiminta oli kapea-alaista sekä julkinen sektori oli kykenemätön kantamaan vastuuta kansalaisten hyvinvoinnista. (Joutsenvirta ym. 2011, 175.)

Yritysvastuulla, corporate responsibility, tarkoitetaan erilaisia vapaaehtoisia toimia, joilla yritys toteuttaa yhteiskuntavastuutaan sidosryhmien odotusten perusteella. Euroopan komissio määrittelee yritysvastuun seuraavasti: "It is a concept whereby companies integrate social and environmental concerns in their business operations and in their interaction with their stakeholders on a voluntary basis." (Harmaala & Jallinoja 2012.) Yritysvastuu käsitteenä on yhtä monimuotoinen kuin vastuullisuus. Yritysvastuukäsitteen lisäksi, rinnalle tai omana käsitteenä voidaan käyttää käsitteitä yhteiskuntavastuu, strateginen yhteiskuntavastuu, vastuullinen yritys tai liiketoiminta, eettinen yritys tai liiketoiminta, hyvä yrityskansalaisuus, yrityskansalaisuus tai kestävän kehityksen mukainen yritystoiminta.

5.5 Yhteiskuntavastuu

Yhteiskuntavastuu, corporate social responsibility, käsitettä on käytetty jo 1950-luvulta alkaen. Yhteiskuntavastuun taustalla on se, että yrityksillä on taloudellisen vastuun lisäksi vastuu myös ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnista. Yhteiskuntavastuussa on kyse yrityksen ja julkisen vallan välisestä suhteesta eli millainen on yritysten ja yhteiskunnan välinen työnjako kansalaisten ja ympäristön hyvinvoinnin rakentamisessa (Harmaala ja Jallinojan 2010, 14). Tuuli Kaskisen (2019) mukaan, yritysvastuu pysyi pitkään asiana, joka oli pakko hoitaa, mutta joka ei merkittävästi vaikuttanut yrityksen muihin strategisiin linjauksiin. Viime vuosina asia on tullut lähemmäksi bisnesstrategian ydintä, strategia -ajattelun kautta. (Kaskinen 2019).

Yhteiskuntavastuun toteutuessa parhaimmillaan yritykset ja julkinen sektori tukevat toistensa parhaita puolia ja toteuttavat erilaisia kokeiluja. (Kaskinen 2019). Kaskinen kuvaa (kuvio 2) kestävän hyvinvoinnin mallin osat.

KUVIO 2. Kestävän hyvinvoinnin malli (muokattu Kaskinen 2019)

5.6 Ympäristövastuu

Ympäristövastuun, environmental liability, määrittäminen ja kuvaaminen on käsitteistä selkein. Jo nimensä mukaisesti ympäristövastuussa käsitellään yrityksen toiminnan vastuuta sekä ympäristövaikutuksia. Ympäristövastuullisuudella tarkoitetaan yrityksen pyrkimystä toimia ympäristön kannalta parhaalla mahdollisella tavalla, jolloin yrityksellä on välitön vastuu sen itsensä aiheuttamista ympäristövaikutuksista (Juutinen & Steiner 2010, 22). Laajasti kuvattuna, ympäristövastuu on yrityksen ja organisaation toiminnan aiheuttamien ympäristövaikutusten hallinta, kytketty osaksi organisaation johtamista ja siten osana normaalia toimintaa (Ympäristövastuu 2019).

Yrityksellä ei ole mahdollisuutta toiminnassaan tai sen osassa ulkoistaa ympäristövastuuta ulkopuolisille toimijoille tai yhteistyökumppaneille. Ympäristövastuu

kannetaan ja kehitetään kaikkien toimijoiden kanssa yhteistyössä. Tavoitteena on, että ympäristönäkökohdat otetaan huomioon jo suunnittelussa, kehittämisessä sekä huomioiden koko tuotantoketjun toiminta. (Harmaala & Jallinoja 2012). Ympäristövastuuta on muun muassa luonnonvarojen tehokas käyttö, säästeliäisyys, ilman, vesistöjen sekä maaperän suojeleminen, ilmastonmuutosten hillitseminen, luonnon monimuotoisuuden vaaliminen. Käytännön toimina ympäristövastuun tavoitteina on vähentää jätteen määrää ja lajitella syntynyt jäte oikein, huolellisesti ja turvallisesti. Ympäristövastuun näkökulmasta tavoitteena on tarkastella tuotetta tai palvelua koko elinkaaren ajalta, suunnittelusta tuotteen elinkaaren loppuun asti ja arvioida ympäristövaikutuksia. (Harmaala & Jallinoja 2012).

6 YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT JA MERKIT

Ympäristöjärjestelmien- ja merkkien käytön kautta yritys voi suunnitella, toteuttaa, arvioida, raportoida ja johtaa yrityksen ympäristövastuullista toimintaa. Näillä keinoilla edistetään ekotehokkuutta, vähennetään ympäristöhaittoja ja yrityksellä on systemaattinen toimintatapa ympäristöasioiden hallintaan. Tarkoituksena on, että ympäristövastuuseen liittyvät toimet ja tavoitteet huomioon kaikessa toiminnassa ja päätöksenteossa. Ympäristöjärjestelmät- ja merkit päivittyvät toimintaympäristön muutosten myötä. Samalla markkinoille tulee uusia järjestelmiä ja merkkejä. Yksi uusimmista merkeistä on Yhteiskunnallinen yritys -merkki, joka on otettu käyttöön vuonna 2011. Merkki on Suomalaisen Työn Liitto ry:lle rekisteröity yhteisömerkki. Tieto merkin olemassaolosta on kunnissa viime vuosina noussut ja merkkiä käyttävät kunnat kuvaavat, että sillä on ollut vaikutusta kunnan hankinnoissa. (Vastuullisuuskysymysten paino kuntien hankinnoissa nousee tulevaisuudessa 2018.) Tähän opinnäytetyöhön on koottu ympäristöjärjestelmät- ja merkit, joita tavanomaisesti käytetään puhtauspalvelualalla.

6.1 ISO 14001 –ympäristöjärjestelmä

ISO 14001 on maailman tunnetuin ympäristöjärjestelmä, joka auttaa organisaatioita sekä parantamaan ympäristönsuojelunsa tasoa, että osoittamaan ympäristöasioidensa hyvää hoitoa. ISO 14001 on tehty riittävän joustavaksi, jotta sitä voidaan soveltaa minkä tahansa tyyppiseen ja kokoiseen organisaatioon, yksityisellä sekä julkisella sektorilla. (ISO 14001 –maailman tunnetuin ympäristöjärjestelmämalli 2019.)

ISO 14001 määrittelee ympäristöjärjestelmän vaatimukset, jonka mukaan yritys voi osoittaa auditoinnilla tai sertifiointilla. ISO 14001 standardiin kuuluu kolme osaa, jotka antavat ohjeita, apua ja tukea. ISO 14004 tarjoaa ohjeita ja lisäopastusta ympäristöjärjestelmän rakentajille ja kehittäjille, ISO 14005 opastaa käyttöönotossa ja ympäristönsuojelun tason arvioinnissa ja ISO 14006 kautta saa ohjeita ympäristönäkökohtien yhdistämisestä ympäristöjärjestelmään. ISO 14001-ympäristöjärjestelmäsertifikaatteja myöntävät sertifiointialan yritykset, joista osa

on akkreditoituja. Akkreditoitu tarkoittaa, että yritys on todettu päteväksi ja virallisesti valtuutetuksi tahoksi suorittaa tarkastus (Akkreditoitu 2019). ISO 14001-standardin ympäristöjärjestelmä on osa EU:n asetukseen perustuvaa EMAS-järjestelmää (ISO 14001 –maailman tunnetuin ympäristöjärjestelmämalli 2019).

6.2 Ekokompassi

Ekokompassi on vuosina 2008-2011 pääkaupunkiseudun kuntien ja pienten ja keskisuurten yritysten yhteishankkeen kautta luotu järjestelmä. Hankkeen tavoitteena oli vahvistaa pääkaupunkiseudun kuntien ja pienten ja keskisuurten yritysten ympäristöasioiden hallintaa ja neuvontaa. Hankkeen tuotoksena valmistui Ekokompassi -ympäristöjärjestelmä, joka on levinnyt käytettäväksi myös pääkaupunkiseudun ulkopuolelle. Ekokompassi -ympäristöjärjestelmä kehitettiin vastamaan muita pohjoismaisia ympäristöjärjestelmiä muun muassa Norjan Ecolighthouse, Ruotsin Miljödiplom, Tanskan Green Network, Key2Green ja Planmiljo. (Mikä Ekokompassi? 2019).

Ekokompassi kuvataan sopivan ympäristöjärjestelmäksi toimialasta riippumatta. Ekokompassi on käytössä 160 toimipaikassa, joissa työskentelee 5000 työntekijää. (Ekokompassia käyttävät yritykset 2019.) Ekokompassi edellyttää kymmenen kriteerin noudattamista, järjestelmän erityispiirteenä on keskittyminen konkreettisiin toimenpiteisiin ja käytössä on valmiit työkalut sekä Ekokompassi -neuvojan henkilökohtainen tuki. Ekokompassi -sertifikaatti kertoo sitoutumisesta jatkuvaan parantamiseen. (Mikä Ekokompassi? 2019).

6.3 Pohjoismainen ympäristömerkki

Joutsenmerkki on Pohjoismaiden virallinen ympäristömerkki, joka otettiin käyttöön vuonna 1989. Joutsenmerkin tavoitteena on edistää kestävästä kehityksestä tuotteiden ja palveluiden osalta. Joutsenmerkkiä yritykset voivat hakea tuotteilleen tai palveluille. Merkin saamisen edellytyksenä on täyttää tuotteelle tai palvelulle asetetut kriteerit, joissa on huomioitu kunkin ryhmän kannalta merkittävimmät ympäristövaikutukset koko elinkaaren ajalta. (Kriteerit 2019.)

Yhtenä Joutsenmerkin haettavana ryhmänä on siivouspalvelut, jolloin merkin haltija tarjoaa ympäristöystävällistä siivouspalvelua. Siivouspalveluiden kriteerit ja vaatimukset on laadittu elinkaarinäkökulmasta niihin osiin, joilla on siivouspalveluiden osalta ympäristön kannalta suurin merkitys. (Siivouspalvelut 2019.)

Puhdistus- ja pesuaineiden käyttö on suurin ympäristöä kuormittava tekijä siivouksessa. Joutsenmerkitty puhtauspalvelua tuottava yritys käyttää puhdistus- ja pesuaineita keskimääräistä vähemmän ja käytettävät tuotteet ovat pääosin ympäristömerkittyjä. Aineet eivät saa sisältää ympäristölle tai terveydelle vaarallisia aineita. (Siivouspalvelut 2019.) Kriteereissä huomioidaan kasvihuonekaasujen ympäristövaikutukset, asettamalla vaatimuksia kuljetuksille sekä tarkastelemalla jätepussien kulutusta. Kriteerit edellyttävät yritykseltä siivouksen laadunhallinnan järjestelmän käyttöä sekä systemaattista toimintaa henkilöstön perehdytyksen, koulutuksen sekä ohjeistuksen osalta. (Siivouspalvelut 2019.)

6.4 Euroopan ympäristömerkki

Pohjoismainen ympäristömerkki ja Euroopan ympäristömerkki saatetaan sekoittaa toisiinsa, vaikka näiden kahden merkin ulkoinen ilme on erilainen. Pohjoismaisessa ympäristömerkissä on joutsen ja Euroopan ympäristömerkissä kukka. Euroopan ympäristömerkki on Euroopan yhteisön yhteinen ympäristömerkki, joka perustettiin vuonna 1992. Euroopan ympäristömerkin periaatteet ovat samat kuin Pohjoismaisen ympäristömerkin. (Ympäristömerkit 2016.)

Ympäristömerkki myönnetään ryhmänsä parhaille tuotteille ja palveluille, jotka täyttävät merkin ympäristöä koskevat vaatimukset tuotteen koko elinkaaren ajalta. (Ympäristömerkit 2016.) EU -ympäristömerkki voidaan myöntää tuotteelle tai palvelulle, joka kuuluu merkinnän piiriin ja jolla on ennalta laaditut EU -ympäristömerkin kriteerit. (EU -merkityt tuotteet ja palvelut 2019.) Ympäristömerkin hakeminen on yrityksille vapaaehtoista. Merkki voidaan myöntää kaikissa EU-maissa, Islannissa, Liechtensteinissa, Norjassa ja Sveitsissä. (EU-merkityt tuotteet ja palvelut 2019.)

Euroopassa yrityksille on myönnetty yli 2000 ympäristömerkkilisenssiä. Eniten niitä on Ranskassa, Saksassa ja Italiassa. Suosituimmat tuoteryhmät ovat majoituspalvelut, yleis- ja saniteettitilojen puhdistusaineet sekä maalit ja lakat. (EU-merkityt tuotteet ja palvelut 2019.)

6.5 Energiamerkki

Energiamerkintä on säädetty EU:n energiamerkintäasetuksessa 2017/1369/EU. Energiamerkki kertoo koneen tai laitteen energiankulutuksen ja suorituskyvystä ja tavoitteena on ohjata kulutusta vähemmän energiaa kuluttaviin laitteisiin. Se on pakollinen kylmälaitteissa, pyykinpesukoneissa, kuivausrummuissa, kuivaavissa pesukoneissa, astianpesukoneissa, uuneissa, lampuissa ja ilmastointilaitteissa sekä ilmalämpöpumpuissa. (Ympäristömerkit 2016.)

Energiamerkkiä ja sen käyttöä on kritisoitu, koska merkintä ei pysy koneiden ja laitteiden teknisen kehityksen mukana. Valtaosa koneista ja laitteista ovat A luokiteltuja, koska tuotteista on tullut jatkuvasti energiatehokkaampia, minkä vuoksi energiatehokkuudesta kertovat kirjaimet ovat loppuneet. Kun A:ta parempaa kirjainta ei löydy, on apuun otettu plussia, joita enimmillään saa olla kolme. (A+++ :sta halutaan... 2017.) Pölynimureilla on käytössään energiamerkki A:sta G:hen.

Energiamerkintöjen epäkohtiin on puututtu ja ensimmäiset muutokset tuotteisiin tulee vuoden 2019 aikana. Muutoksen myötä ensimmäiset energiamerkinnät on ilman plussia, jolloin paras luokka on kaikissa tuotteissa A - ilman plussia. (A+++ :sta halutaan... 2017.) Syyskuun 2019 alusta myyntiin tulevilla tuotteilla asteikko muuttuu A+++ :sta D:hen ja muutoksen taustalla on imureiden tekninen kehitys. (A+++ :sta halutaan... 2017.) Muutoksen tarkoituksena on, että jatkossa energiamerkittyjä tuotteita vertaillaan sen hetkisen tilanteen perustella eli markkinoilla oleviin koneisiin ja laitteisiin.

6.6 Green office

Green Office on toimistoille tarkoitettu ympäristöjärjestelmä, jonka avulla työpai-
kat voivat vähentää ympäristökuormitustaan, saavuttaa säästöjä ja hidastaa il-
mastomuutosta. Ympäristöjärjestelmässä kiinnitetään huomiota esimerkiksi liik-
kumiseen, energiankulutukseen, kierrätykseen ja jätteiden lajitteluun, kestäviin
hankintoihin sekä ruokavalintoihin. (Mikä Green Office? 2019.) Green Office so-
veltuu yrityksille, julkishallinnolle kuin järjestöille ja vaivatta pieniin ja suuriin työ-
paikkoihin (Mikä on Green Office? 2019).

Green Office opastaa toimimaan ympäristövastuullisesti. Työkalujen avulla selvi-
tetään nykytilanne, mitä kannattaa muuttaa sekä ohjeet toiminnan kehittämiseen.
Ympäristöjärjestelmän avulla pienennetään toimiston hiilijalanjälkeä, käytetään
luonnonvaroja viisaasti ja suojellaan luonnon monimuotoisuutta. (Mikä on Green
Office? 2019.)

Green Office -sertifikaatilla yritys todistaa, että organisaatio ottaa ympäristöasiat
huomioon toimitiloissa, päätöksenteossa ja toiminnassa. Tarkastukset ja vuosit-
tainen Green Office -raportointi kannustavat asettamaan tavoitteita, mittaamaan
tuloksia ja saavuttamaan parannuksia. (Mikä Green Office? 2019.) Paikallisia
Green Office -verkostoja on Suomen lisäksi Latviassa, Pakistanissa ja Turkissa.
Heinäkuun 2018 luvun perusteella Green Office -verkostoja on Suomessa 143
organisaatiossa, 382 toimistossa ja koskettaa 59 000 työntekijää. Muissa maissa
mukana on 108 organisaatiota, 119 toimistoa ja koskettaa 21 000 työntekijää.
(Mikä Green Office? 2019.)

6.7 Lean ja 5S

Lean -filosofia on ajattelu tapa, jossa organisaatioiden ja henkilöstön ongelma-
ratkaisutaitojen järjestelmällinen kehittäminen on kaiken keskiössä. Se tarkoittaa
työyhteisön toimintamallien perusteellista ja avointa arviointia sekä jatkuvaa pa-
rantamista. (Suomalaisen lean-ajattelun sanansaattaja 2019.)

Leanin tunnetuin menetelmä on 5S, joka oli alkujaan japanilainen työympäristön
organisointimenetelmä, sisältäen viisi osaa. 5S:n osat ovat englanniksi ja japa-
niksi lajittelu sort ja seiri, järjestäminen store ja seiton, puhdistaminen shine ja

seiso, standardointi standardize ja seiketsu sekä sitoutuminen sustain ja shit-suke. (Väisänen 2013). 5S:n avulla työpiste organisoidaan toimivaksi ja tarkoitus on päästä eroon turhista tavaroista, pitää esillä vain tarpeelliset tavarat ja koko työympäristö järjestyksessä, siistinä ja kunnossa. Keskeistä on, että työskentelytiloista poistetaan ylimääräiset tiedostot, koneet, materiaalit, työkalut ja kaikki asiat, joita ei tarvita sillä hetkellä tehtävästä suoriutumiseen. 5S on hukan poistoa eli ylimääräisen etsimisen, hakemisen ja odotuksen minimointia, jossa myös työolosuhteet ja ergonomia ovat tärkeässä roolissa menetelmän käyttöönotossa. 5S ymmärretään usein väärin ja sitä on pidetty siivousohjelmalla tai yksittäisenä parannuskampanjana. (Väisänen. 2013.)

Toimialat ovat lisänneet kuudennen osan mukaan Lean 5S -toimintamalliin. Uusi kuudes osa on turvallisuus ja suojelu eli safely, joka on aiemmin ollut erillisenä tärkeänä toimintona organisaatioissa, toimialasta riippumatta. (Suomalaisen lean-ajattelun sanansaattaja 2019.)

7 YMPÄRISTÖVASTUUN MERKITYS YRITYKSISSÄ JA HANKINNOISSA

Yhteiskunnan, yritysten ja toimintaympäristöjen muutokset saattavat tapahtua nopeasti ja ennakoimattomasti. Yritys, joka on varautunut, ennakoinut ja tietoinen tulevista muutoksista etukäteen on paremmat mahdollisuudet menestyä. Kestävän kehityksen ympärillä käydyistä keskusteluista on kasvanut 1990-luvulta lähtien useita toisiaan täydentäviä ajattelumalleja, jotka ovat ohjanneet yrityksiä muuttamaan strategiaansa. Suomessa julkinen sektori tekee hankintoja noin 35 miljardilla eurolla vuodessa (Julkiset hankinnat 2019). Julkisen sektorin toimijat noudattavat hankinnoissaan julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016) olevaa lakia, joka tuli voimaan vuonna 1994. Julkisen sektorin toimijoiden odotetaan toimivan esimerkkinä ja huomioivan hankinnoissaan ympäristönäkökohdat.

7.1 Ympäristövastuu yrityksissä

Yrityksiä perustetaan monenlaisilla motiiveilla. Niistä voiton tavoittelu on yksi, mutta ei ainoa. Sen rinnalla on yritysten halu yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseen ja niissä piileviin liiketoiminnallisiin mahdollisuuksiin. (Kaskinen 2019.) Yksi muutos on ollut ympäristövastuun huomioiminen sekä sen myönteiset vaikutukset yritystoimintaan, kilpailukykyyn sekä taloudelliseen menestykseen. Kestävä kehitys ei ole pelkkää niin sanottua hypetystä, vaan se nähdään yhä enemmän yrityksen menestystekijäksi ja vaikuttavan olennaisesti omistaja-arvoon. Kestävä kehitys vaikuttaa yrityksen toimintaympäristöön ja muuttaa yrityksen strategiaa ja palkitsemiskäytäntöjä. (Bärlund & Perko, 2013, 28.)

Yritysvastuuta ei tällä hetkellä voida ohittaa missään liiketoiminnassa, yrityksessä tai organisaatiossa. Yrityksen pitää selvittää, millä keinoilla se löytää yrityksen liiketoiminnan hyödyt ja kilpailuedun. Yritykset, jotka eivät huomio tätä toiminnassaan, eivät pysty kauan pitämään kilpailukykyään (Juutinen & Steiner 2010, 20.) Harva yritys on missään vaiheessa huvikseen toiminut ympäristön kannalta vastuullisesti. Se on nähty hyödyttävän brändiä tai vähentävän riskejä, jotka molem-

mat osiltaan heijastuvat tulokseen positiivisesti (Mistä vastuullisessa liiketoiminnassa puhutaan vuonna 2019?). Julkinen keskustelu vastuullisuudesta on jatkuvasti lisääntynyt ja haasteena on edelleen se, että vastuullisuus juurtuisi ensisijaisesti vapaaehtoisin keinoin osaksi yrityksen toiminta- ja tuotantotapoja. Parantamisen varaa on vielä kaikilla yhteiskunnan sektoreilta ja valtio voi toimia tässä edelläkävijänä. (Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunta- ja yritys vastuusta 2011, 2.)

Joutsenvirta ym. (2011, 35) mukaan, vastuullisella toiminnalla voi olla viidenlaista myönteistä vaikutusta. Vastuullisuus voi parantaa resurssien käytön tehokkuutta, tuoden sitä kautta kustannussäästöjä. Vastuullisuus voi parantaa yrityksen sidosryhmäsuhteita ja sen avulla differoida eli erilaistaa tuotteensa tai palvelunsa. Yrityksen pääsy markkinoille voi parantua ja mahdollisuutena on, että yritys voi luoda kokonaan uuden liiketoiminnan. (Joutsenvirta ym. 2011, 35.)

Yritysten motiiveina vastuullisen toiminnan kehittämisessä voi olla maineen hallinta, sisäisen tehokkuuden tavoittelu ja sidosryhmän paine, toimintaympäristöön liittyvä ympäristöongelma tai sosiaalinen ongelma (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2011, 2). Bärlundin ja Perkon (2013) mukaan, yritykset eivät juuri panosta kestävästä kehityksestä edistäviin toimintamalleihin ja vastuullisuuteen silkasta hyvästä tahdosta. Ne näyttävät kiinnostuvan vasta, kun sen on niille liiketoiminnallisesti tarpeeksi tärkeää. (Bärlund & Perko 2013, 25.) Bärlund ja Perko (2013, 25) jatkavat, että yritys saa panoksestaan myös kilpailuetua. Moni yritys jo edellyttää toimintaketjunsä yrityksiltä tietynlaista ekologisen ja sosiaalisen vastuun vaihtoehtoja, koska näin ne parantavat omia prosessejaan, suosivat kestävämpiä toimintatapoja. Yritykset, jotka tehostavat omia prosessejaan, suosivat kestävämpiä vaihtoehtoja, koska näin ne parantavat omaa toimintaansa.

FIBS:n Yritysvastuu 2018 -tutkimus on Suomen laajin suurten ja keskisuurten yritysten vastuullisuutta kartoittava kyselytutkimus. Tutkimus on tehty vuodesta 2013 alkaen. (Yritysvastuu 2018 -tiivistelmä 2018.) Vuoden 2018 tutkimukseen osallistui 185 toimitusjohtajaa ja yritys vastuusta vastaavaa johtajaa tai päällikköä Suomen 100 suurimmasta yrityksestä. FIBS kuvaa tutkimuksen yhteenvedossa, että yritykset näkevät vastuullisuuden edellytyksenä toiminnan jatkumisella. Sen

merkityksen uskotaan kasvavan tulevaisuudessa. Liiketoimintahyödyt tunnustetaan jo suuremmiksi kuin käytetyt resurssit, varsinkin suurimmissa yrityksissä. Suuremmat yritykset raportoivat enemmän eri toimenpiteistä ja johtamiskäytännöistä kuin pienemmät yritykset. (Yritysvastuu 2018 -tiivistelmä 2018.)

Asioilla on aina kaksi puolta, niin myös ympäristövastuun merkityksen osalta - toisinaan aiheen käsittely on kaksijakoista. Yritysten johtajien puheissa ja yritysten mainoksissa vastuullisuutta käsitellään ylistävään sävyyn. Yritykset haluavat osoittaa pitävänsä huolta ihmisistä ja luonnosta. Yhtä usein aiheesta puhutaan moittivaan ja katkeraan sävyyn. Joutsenvirta ym. (2011, 9.) Kaksijakoisuus heijastelee sitä, että yritysten yhteiskuntavastuusta on tullut yhä tärkeämpi, mutta samalla entistä kiistellympi yhteiskunnallinen kysymys. Yrityksiin kohdistuu suuria odotuksia ja toiveita maailmalaaajuisten ongelmien ratkomisessa. (Joutsenvirta ym. 2011, 10.) Yhteiskuntavastuu kielteisinä vaikutuksina ovat tuotantokustannusten nousu, toiminnan muutoksista muodostuvat lisäkustannukset ja tuotteiden laadun ja houkuttelevuuden heikentyminen (Joutsenvirta ym. 2011, 35). Mutta missä menee raja ihmisten ja luonnon suojelemiseksi tarpeellisen ohjauksen ja yritystoimintaa vaikeuttavan byrokratian välillä? (Mistä vastuullisessa... 2019).

7.2 Kestävät hankinnat

Tasavallan presidentti vahvisti 29.12.2016 uudet julkisia hankintamenettelyjä koskevat lait, joka astui voimaan 1.1.2017. Lainsäädäntö perustuu EU:n julkisia hankintoja koskeviin direktiiveihin. (Uudistettu hankintalaki luo joustoa ja antaa mahdollisuuksia 2016.) Uudistettu lainsäädäntö antaa nykyistä paremmat mahdollisuudet tehdä entistä laadukkaampia, innovatiivisempia, kestävämpiä ja vastuullisempia hankintoja (Uudistettu hankintalaki luo... 2016).

Kestävät hankinnat, sustainable sourcing, käsittää ympäristö-, sosiaalisen ja taloudellisen näkökulman, jotka huomioidaan hankinnan suunnittelussa. Kestäviä hankintoja harjoittava yritys selvittää hankittavien tuotteiden ja palveluiden alkuperän sekä niiden tuotantoprosessin aiheuttamat ympäristövaikutukset. (Yritysvastuun sanasto 2019).

Ympäristönäkökohtien tai ympäristömerkkien edellyttäminen julkisessa hankinnassa on vapaaehtoista. Ympäristönäkökohdat voidaan huomioida hankittavaan tuotteeseen tai palveluun teknisinä vaatimuksina tai tarjoajan soveltuvuuden arvioinnin yhteydessä. Tuotteen tai palvelun vaatimusmäärittelyyn voidaan sisällyttää ympäristöominaisuuksia, jotka voidaan asettaa yksityiskohtaisina teknisinä vaatimuksina tai vapaamuotoisina. (Valtion hankintakäsikirja 2017, 11). Julkisia hankintoja ja käyttöoikeussopimuksia koskevan lain (1397/2016) 2 §:n tavoitteisiin ja periaatteisiin on aiempaa korostetummin tuotu esiin hankintojen vastuullisuus ja innovatiivisuus pohjautuen Eurooppa 2020-strategiaan ja EU:n hankintadirektiiviin (Valtion hankintakäsikirjassa 2017, 3). Keskeinen muutos uudessa hankintalainissa on se, että hankintayksikkö voi edellyttää kilpailutuksen kohteena olevalta tuotteelta tai palvelulta ympäristömerkkiä. Aiemmin hankintalaki mahdollisti ainoastaan ympäristömerkin taustalla olevien kriteerien vaatimisen ja toivotun ympäristömerkin perään piti lisätä ilmaisu ”tai vastaava”. Ympäristömerkki on osoitus siitä, että se täyttää edellytetyt ympäristöominaisuudet. (Opas ympäristömerkin käyttämiseen julkisissa hankinnoissa 2017, 3). Ympäristömerkin edellyttäminen on helppo tapa huomioida ympäristönäkökohdat julkisessa hankinnassa. Hankintayksikön ei tarvitse itse valvoa, täyttääkö tuote tai palvelu ympäristömerkin saamiselle asetetut kriteerit, vaan tarkastaa ainoastaan, että tuotteella tai palvelulle on myönnetty ympäristömerkki. (Opas ympäristömerkin käyttämiseen julkisissa hankinnoissa 2017, 4.)

Valtion hankintakäsikirjassa (2017, 11) on kuvattu tavara- ja palveluihankinnoissa tyypilliset ympäristönäkökohdat.

Tavarahankinnat:

- Tuotteen valmistaminen uusiutuvista luonnonvaroista uusiutumattomien sijaan
- Tuotantoprosessissa käytetyn energian ja veden määrän vähentäminen
- Tiettyjen haitallisten kemikaalien käytön kieltäminen tuotteesta tai sen valmistamisessa tai tavoite vähentää niitä sovitulla tavalla
- Takuuajan pituus
- Mahdollisuus kierrättää tuote tai käyttää sitä uudelleen raaka-aineena
- Tuotteen pakkausmateriaalin vähentäminen tai kierrätettävyyden lisääminen
- Kuljetusmatkan optimointi ja CO₂-päästöjen vähentäminen

Palveluhankinnat:

- Palvelutuotantoon osallistuvien asiantuntijoiden osaaminen ja kokemus
- Palvelutuotannossa käytettävien haitallisten aineiden käytön kieltäminen ja vähentäminen
- Palvelutuotannon haitallisten ympäristövaikutusten, kuten jätteen tai päästöjen määrän vähentäminen
(Valtion hankintakäsikirja 2017, 11)

Puhdistusaineiden osalta Valtion hankintakäsikirja (2017, 13) koostaa, ne aineosat, joita ei tuotteilla saa olla.

- Puhdistusaine ei saa sisältää aineista, jotka ovat tai jotka voivat vapauttaa aineita, joka on luokiteltu syöpää aiheuttaviksi (Carc), mutageenisiksi (Mut) tai lisääntymisele vaarallisiksi (Rep).
- Tarjoaja voi todentaa vaatimuksen täyttymisen esittämällä, että tuotteelle on myönnetty ympäristömerkki tai muulla vastaavalla selvityksellä.
(Valtion hankintakäsikirja 2017, 13)

Kunnilla ja kaupungeilla on mahdollisuus käyttää useita eri tahoja hankintojen tukemiseen ja kehittämiseen. Uusimpana toimijana on KEINO-osaamiskeskus. Työ- ja elinkeinoministeriö ja ympäristöministeriö tiedottivat vuonna 2018 Kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen verkostomaisen osaamiskeskuksen eli KEINOn perustamisesta (KEINO osaamiskeskus aloitti toimintansa 2018). KEINO-osaamiskeskus on Työ- ja elinkeinoministeriön ohjaama ja rahoittama keskus, jonka tavoitteena on lisätä innovatiivisuutta ja vaikuttavuutta hankinnoissa sekä lisätä hankintoja, jotka edistävät kestävän kehityksen tavoitteita niin sosiaalisesta kuin ympäristönäkökulmasta. (KEINO osaamiskeskus aloitti toimintansa 2018.)

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra on luonut erillisen kunnille suunnatun vähähiilisyiden ja kiertotalouden kehittämiseen ja edistämiseen suunnatun Kiihdyttämö -hankkeen. Kiihdyttämö -hankkeen tavoitteena on vähähiilisyiden ja kiertotalouden edistäminen, joka on välttämätöntä luonnonvarojen käytön vähentämiseksi ja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. (Julkisten hankintojen vähähiilisyys ja kiertotalouskiihdyttämä 2019.) Ympäristöhyötyjen lisäksi voidaan samaan aikaan saavuttaa merkittäviä taloudellisia ja sosiaalisia hyötyjä. Julkisissa hankinnoissa näitä tavoitteita ja hyötyjä ei ole vielä tiedostettu riittävän aikaisessa vaiheessa tai lainkaan. Kiertotalouden ja vähähiilisyiden edistäminen julkisissa

hankinnoissa vaatii käytäntöjä kehittävää otetta, hyötyjen parempaa tunnistamista ja niiden tekemistä toimijoille näkyviksi. (Julkisten hankintojen vähähiilisyys ja kiertotalouskiihdyttämä 2019.)

Vuonna 2017 päivitetty laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016) antaa mahdollisuuden huomioida ympäristönäkökohdat ja ympäristömerkit julkisissa hankinnoissa. Hankintojen valmisteluun on saatavissa apua ja tukea, mutta ympäristönäkökohtien huomioiminen ja asian kirjaaminen selkeästi hankinta-asiakirjoihin on taitolaji. Markkinaoikeudesta löytyy ratkaisuja, jossa asiaa käsitellään ympäristönäkökohtien ja ympäristömerkkien tulkinnan osalta. Markkinaoikeuden pääasiaratkaisun perustelussa (MAO:412-413/12) markkinaoikeus toteaa, että hankinta-asiakirjoissa esillä olevassa asiassa ei ole ilmoitettu pisteytettävänä seikkana tietyn ympäristömerkin käyttöä, vaan sinänsä riittävää on ollut, että ilmoitettu tuote on täyttänyt jonkin ETA-alueella käytössä olevan ympäristömerkin kriteerit. Tarjouspyyntöasiakirjoissa ei ole tarkemmin eritelty siinä mainitun Joutsenmerkin tai muiden hyväksyttävien ympäristömerkkien kriteereitä eikä kerrottu, minkä laatuksia ympäristökriteereitä hankintayksikkö on tosiasiasaasiassa pisteytettäviltä tuotteilta edellyttänyt. Tarjoajat eivät siten ole voineet tarkasti tietää, mitä seikkoja niiden tuotteiden on tullut täyttää, jotta ne saisivat pisteitä kysymyksessä olevasta kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailuperusteesta.

Markkinaoikeus katsoo, että hankintayksikkö on siten asettanut käyttämänsä ympäristömyönteisyyden vertailuperusteen virheellisesti (MAO:412-413/12). Johtopäätöksenä markkinaoikeus toteaa, että edellä mainituilla perusteilla hankintayksikkö on menetellyt hankinnassaan julkisia hankintoja koskevien oikeusohjeiden vastaisesti (MAO:412-413/12).

Suomalaisen Työn Liiton toimeksiannosta kuntapäättäjäille tehtiin kyselytutkimus keväällä 2018. Suomalaisen Työn Liiton tiedotteen otsikko kuvaa tutkimuksen lopputuloksen: Vastuullisuuskysymysten paino kuntien hankinnoissa nousee tulevaisuudessa (Vastuullisuuskysymysten paino... 2018.) Tutkimuksen mukaan kuntien hankinnoissa vastuullisuuskriteereitä on vielä varsin vähän. Kuntien tuotteiden ja palveluiden hankinnoissa ympäristövaikutukset, eettisyys ja sosiaaliset kriteerit jäävät kuntapäättäjien mielisissä viimeisiksi, kun heiltä kysytään kuntahankintojen tärkeimpiä valintakriteereitä. Kuntapäättäjistä 60 prosenttia näkee, että

hankintojen ympäristövaikutusten merkitys tulee painottumaan nykyistä enemmän ja 43 prosenttia uskoo eettisyyden ja 33 prosenttia sosiaalisten kriteerien painoarvon nousevan tulevaisuudessa. (Vastuullisuuskysymysten paino... 2018.) Vastuullisuustekijöiden painoarvon nähdään kuitenkin nousevan ja erityisesti ympäristötekijöiden painoarvon kohoavan tulevaisuudessa. (Vastuullisuuskysymysten paino... 2018.)

Bärlund ja Perko (2013, 26) tuovat esiin näkökulman, jossa Suomen julkisten hankintojen kilpailuskriteerien määrittely on ollut poliittisen kiistan kohteena. Suomi on sitoutunut EU2020-strategian mukaiseen kestäväen kasvun edistämiseen ja tästä syystä erityisesti julkisen sektorin tulee toimia esimerkkinä. (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2011, 11).

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Vastuullisuudesta, kestävästä kehityksestä, yhteiskuntavastuusta on saatavissa paljon kirjallisuutta ja aiheesta on tehty paljon tutkimuksia. Tutkimuksissa käsiteltävien näkökulmien laajuus on suuri ja tiedon saamisen kannalta asiaa ei helpota käytettävien käsitteiden laaja kirjo. Tutkimuksia on tehty myös kuntien ja kaupunkien toimintaan, mutta suoraan tämän tutkimukseen aiheeseen, ympäristövastuu kuntien ja kaupunkien puhtauspalveluista ei ole tehty.

8.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyö on kvantitatiivinen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa ovat keskeisiä johtopäätökset aiemmista tutkimuksista, aiemmat teoriat, hypoteesien esittäminen, käsitteiden määrittely sekä päätelmien teko havaintoaineiston tilastolliseen analysointiin perustuen, muun muassa tulostelun kuvailu prosenttitaulukoiden avulla (Hirsjärvi Remes, Sajavaara 2009, 140). Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus ovat lähestymistapoja, joita on käytännössä vaikea tarkkarajaisesti erottaa toisistaan (Hirsjärvi ym. 2009, 136). Teoriat eivät synny itsestään, vaan ne muodostavat käytännön tutkimustoiminnan pohjalta. Teoriat ovat siis inhimillisen toiminnan tuloksia, ja niitä voidaan arvioida kuten mitä tahansa ihmisten aikaan saannosta. (Hirsjärvi ym. 2009, 143.)

8.2 Tutkimuksen toteutus ja eteneminen

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat:

- onko puhtauspalveluita tuottavilla, tilaavilla ja järjestävillä tahoilla ympäristövastuuseen liittyvää esimerkiksi ympäristöjärjestelmää, joka ohjaa puhtauspalveluiden suunnittelua, toteutusta, tuottamista tai hankintaa?
- kuinka ympäristövastuu huomioidaan puhtauspalveluiden tuottamisessa, tilaamisessa ja palveluiden järjestämisessä?
- arvio, kuinka ympäristövastuu huomioidaan puhtauspalveluissa vuosien 2019-2021 aikana?

Opinnäytetyön aineiston keräämisen menetelmänä käytettiin kyselyä (liite 1). Kyselyn tulokset antavat vastauksia tutkimuskysymyksiin ja tutkimusongelmaan. Kysely tunnetaan survey-tutkimuksen keskeisenä menetelmänä. Englanninkielinen survey-tutkimus tarkoittaa sellaisen kyselyn, haastattelun ja havainnoinnin muotoja, joissa aineistoa kerätään standardoidusti ja jossa kohdehenkilöt muodostavat otoksen tietyistä perusjoukosta. (Hirsjärvi ym. 2009, 193.) Kyselystä saatuja tuloksia kuvaillaan sanallisesti ja havainnollistetaan kuvioin.

Kyselyn etuna pidetään sitä, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto, tutkimukseen voidaan saada paljon henkilöitä ja voidaan kysyä monia asioita (Hirsjärvi ym. 2009, 195). Hirsjärven ym. (2009, 195) kuvaamien etujen mukaisesti tässä opinnäytetyössä käytettiin kyselyä, jonka tavoitteena oli saada määrällisesti sekä maantieteellisesti laaja otanta. Kyselyn etuna oli vastaajien mahdollisuus osallistua kyselyyn joustavasti oman aikataulunsa mukaisesti.

Kyselyn haasteellisin vaihe oli kysymysten laadinta. Vaikka tutkimuksen aihe oli tärkein vastaamisen vaikuttava seikka, voidaan lomakkeen laadinnalla ja kysymysten tarkalla suunnittelulla tehostaa tutkimuksen onnistumista (Hirsjärvi ym. 2009, 198). Kysymysten tuli olla tutkimukseen nähden relevantteja sekä selkeitä asiakokonaisuuksia, joita pystyttiin riittävästi vertailemaan vastaajien kesken. Kysymysten laadinnassa tuli myös ennakoivasti miettiä, mitä kysymyksellä sekä saadulla vastauksella tehdään tutkimuksessa. Kysymysten avulla voidaan kerätä tietoa jostakin asiasta tai aihepiiristä, joka kuvaa vastaajan käyttäytymisestä, toiminnasta, tiedosta, arvosta, asenteesta, uskomuksista, käsityksistä, mielipiteistä tai kokemuksesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 197; Järventausta, Moisala & Toivakka 1999, 49). Kysymysten laadinnan tavoitteena oli, että kysymykset sekä monivalinnaisten vastausten vaihtoehdot olivat selkeitä, mutta eivät johdattele vastaajaa. Kysymysten määrän suunnittelussa tuli käyttää harkintaa. Järventausta ym. (1999, 49) mukaan, kysymysten muotoiluun ja lomakkeen laadintaan kannattaa käyttää aikaa, sillä oikein kohdennetut kysymykset tuovat tutkijalle luotettavinta materiaalia.

Tarkkoja sääntöjä kysymysten laadinnassa ei ole ja kysymysten laadintaa on pidetty jopa taiteen muotona. Onnistuneen lomakkeen aikaan saamisen on nähty riippuvan monenlaisesta tiedosta ja persoonallisista kokemuksista. (Hirsjärvi ym.

2009, 202). Kyselyn kysymyksiä voidaan laatia ja muotoilla usealla eri tavalla. Yleensä käytetään kolmea muotoa: avoimet kysymykset, monivalintakysymykset ja asteikkoihin perustuvat kysymykset (Hirsjärvi ym. 2009, 200). Opinnäytetyössä käytettiin monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden sanoa, mitä hänellä on todella mielessään, monivalintatyypiset kysymykset kahlitsevat vastaajan valmiiksi rakennettuihin vaihtoehtoihin. Toisaalta avoimet kysymykset tuottavat aineiston, joka on sisältöään erittäin kirjavaa ja luotettavuudeltaan kyseenalaista ja jota on vaikea käsitellä (Hirsjärvi ym. 2009, 201.) Opinnäytetyön kyselyyn vastaajilla oli mahdollisuus monivalintakysymyksissä valita yksi tai useampi vastaus tai vapaamuotoisesti kirjoittaa oma vastaus tai tarkentaa annettua vastausta. Avoimen vaihtoehdon avulla ajatellaan saatavan esiin näkökulmia, joita tutkija ei ole etukäteen osannut ajatella (Hirsjärvi ym. 2009, 199). Opinnäytetyön kysymyksissä vastausvaihtoehtona oli aika vaihtoehdot kyllä, ei ja en osaa sanoa.

Opinnäytetyön kyselyssä käytettiin sähköisessä muodossa olevaa kyselyä, Eduix Oy:n E-lomake 3 (Pintaa syvemälle 2019), joka on selainpohjaista ohjelmaa. Tietokoneteknologian kehitys on johtanut siihen, että strukturoitujen kysymysten suosio on viime vuosikymmenien aikana kasvanut (Hirsjärvi ym. 2009, 200). Laadittu lomake esitettiin lähettämällä se kolmelle opinnäytetyön vastaajaryhmän ulkopuoliselle henkilölle ja esitestauksesta saadun palautteen perusteella kysymyksiin tehtiin korjauksia. Kysely lähetettiin Suomen 42 väkiluvultaan suurimpaan kuntaan ja kaupunkiin. Kysely toteutettiin 11.-24.3.2019 välisenä aikana ja vastausaikaa oli kaksi viikkoa. Kysely sisälsi saateen, jossa kuvattiin tutkimuksen tausta ja tarkoitus sekä mitä käsitteellä ympäristövastuu tarkoitetaan kyselyssä. Kysely muodostui viidestätoista kysymyksestä. Viiden ensimmäisen kysymyksen kautta kerättiin tietoa kyselyyn vastanneista yrityksistä, niin sanotusti yritysten taustatietoja. Kymmenen seuraavaa kysymystä keskittyi puhtauspalveluiden ympäristövastuun nykyhetkeen sekä arvioon tulevasta.

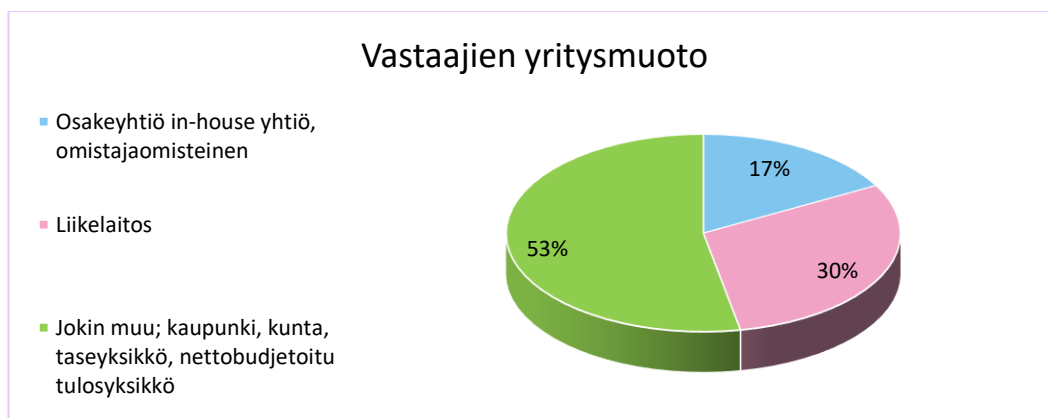
Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko ovat tutkimuksen ydinasia (Hirsjärven ym. 2009, 221). Kyselyssä vastaajat antoivat vastauksen jokaiseen esitettyyn kysymykseen, joten kaikki kyselyyn vastanneet yritykset huomioidiin aineiston tulosten käsittelyssä.

9 TULOKSET JA TULOSTEN ANALYSOINTI

Opinnäytetyön tiedon keräämiseen laadittu kysely (liite 1) lähetettiin Suomen väkiluvultaan 42 suurimpaan kuntaan ja kaupunkiin. Kyselyyn vastasi 23:n kunnan tai kaupungin edustaja, vastausprosentti 54,76 % (n = 23). Suomessa on vuonna 2019 yhteensä 311 kuntaa, joista 107 käyttää itsestään kaupunki -nimitystä ja 204 kuntaa kunta -nimitystä (Kaupunkien ja kuntien... 2019).

9.1 Vastaajien taustatiedot

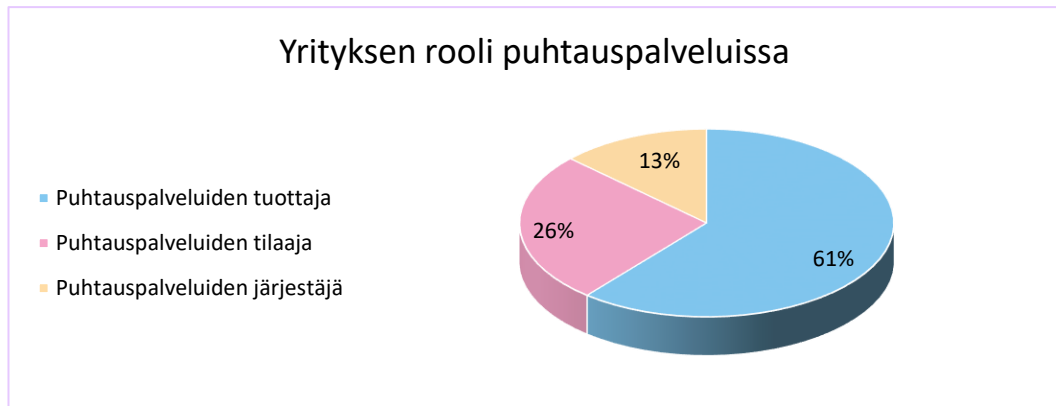
Kyselyyn vastaajien taustatietojen kautta kerättiin tietoa yritysmuodosta, yrityksen liikevaihdosta sekä puhtauspalveluiden liikevaihdosta. Vastaajista 53 %:a edusti kunnan tai kaupungin organisaatiota, esimerkiksi taseyksikköä tai nettobudjetoitua tulosityksikköä ja vastaajista 47 %:a liikelaitosta tai osakeyhtiötä. Vastaajien yritysmuodon jakautuminen näkyy kuviossa 3.

KUVIO 3. Vastaajien yritysmuodon jakautuminen 2019 (n = 23)

Vastaajien roolit oli jaoteltu kolmeen osaan eli palveluiden tilaaja, palveluiden tuottaja ja palveluiden järjestäjä. Vastaajien roolit oli kuvattu kyselyssä. Puhtauspalveluiden tuottaja: puhtauspalvelut tuotetaan yli 70 %:a oman organisaation toimesta. Puhtauspalveluiden tilaaja: puhtauspalvelua tuottaa pääasiallisesti ulkopuolinen palveluntuottaja yli 70 %:n osuus. Puhtauspalvelun järjestäjä: puhtauspalvelut tuotetaan oman organisaation sekä ulkopuolisten palveluntuottajien

toimesta. Vastaaja roolien määrittelystä vastasi opinnäytetyön kirjoittaja. Vastaa- jista 61 %:a (n = 23) edusti puhtauspalveluiden tuottaja tahoja. Yrityksen rooli puhtauspalveluissa kuvattu kuviossa 4.

KUVIO 4. Yritysten rooli puhtauspalveluissa 2019 (n = 23)

Vastaajista 53 %:lla (n = 23) puhtauspalveluiden liikevaihto oli alle 5 miljoonaa euroa/vuosi ja 43 %:lla puhtauspalveluiden liikevaihto oli 5,1 - 19,9 miljoonaa euroa/vuosi. Vastaajista yhdellä puhtauspalveluiden liikevaihdon osuus ylitti 20 miljoonan euroa/vuosi. Vastaajien organisaatiosta, kunnista ja kaupungeista myöhemmin käytetään nimitystä yritykset.

Yrityksen edustajina kyselyyn vastasi eri työtehtävänimikkeillä olevia puhtauspalveluista vastuussa olevia suunnittelijoita, asiantuntijoita, koordinaattoreita sekä esimiesasemassa olevia ohjaajia, päälliköitä sekä johtajia. Kaikilla kyselyyn vastanneilla oli erilainen tehtävänimike.

Yhdellä yrityksellä on ympäristövastuuseen nimetty henkilö. Kymmenen vastaajaa (43 %, n = 23) ilmoitti että yrityksellä ei ole nimettyä henkilöä ja neljä yritystä ei osannut vastata kysymykseen.

9.2 Ympäristövastuu

Kyselyn saatteessa oli kuvattu ympäristövastuu käsitteenä, joka oli tieteen termin mukainen. Ympäristövastuulla tarkoitetaan toiminnanharjoittajan tai jonkin muun pilaantumista aiheuttaneen tahon vastuu vaikutuspiirissään olevasta ympäristöstä siten, että otetaan huomioon toiminnan vaikutukset esimerkiksi luonnonvaroihin sekä vesien, ilman ja maaperän suojeluun, luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen tai ilmastomuutoksen torjumiseen, kun tarkastellaan tuotteen tai palvelun koko elinkaaren aikaisia ympäristövaikutuksia. Ympäristövastuun lähtökohtana on aiheuttajan vastuun periaate. Ympäristövastuulla tarkoitetaan laajassa mielessä sitä, että organisaation toiminnan aiheuttamien ympäristövaikutusten hallinta on kytketty osaksi organisaation johtamista ja siten osaksi normaalia toimintaa. Usein organisaation johto käyttää apuvälineenä ympäristöjärjestelmää, josta saadaan työvälineitä ympäristöasioiden seuraamiseen, johtamiseen ja käytännön työtehtäviin. Edellä tarkoitettu ympäristövastuu voi perustua vapaaehtoisuuteen, toimialakohtaisiin tai muihin sopimuksiin tai olla vastaus viranomaisten esittämiin vaatimuksiin. (Ympäristövastuu 2019.) Tarkoituksena oli käyttää ympäristövastuun määritelmää, joka antaa tarpeeksi laajan sekä toimialaan riippumattoman näkemyksen ympäristövastuuseen eikä johdattele vastaajaa.

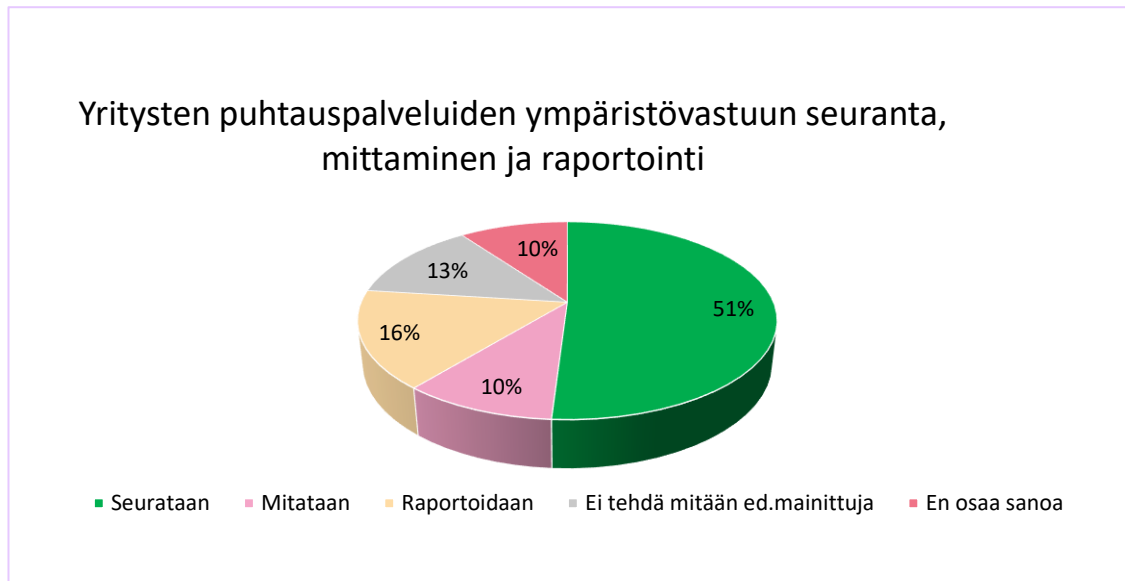
Kyselyssä selvitettiin, huomioidaanko ympäristövastuu yritysten toiminnassa. Kaikki vastaajat ilmoittivat, että ympäristövastuu huomioidaan yrityksen toiminnassa, tulos 100 % (n = 23). Vastaajille ei annettu taustatietoja tai -tekijöitä esimerkiksi ympäristövastuun määrään, laajuuteen tai mitä ympäristövastuulla yrityksen toiminnassa tarkoitetaan. Vastaajat muodostivat itsenäisesti käsityksen, tulkinnan tai kokemuksen perustuvan arvion siitä, huomioidaanko ympäristövastuu yrityksessä. Se, kuinka vastaaja mieltää esitetyn kysymyksen edustamansa yrityksen osalta tai sen merkityksen jää avoimeksi. Pohjautuuko annettu vastaus saatteessa olevaan kuvaukseen ympäristövastuusta, yrityksen todellisiin toimiin ympäristövastuun toteutuksen osalta vai vastaajan kokemukseen.

Vastaajilta kysyttiin puhtauspalveluiden ympäristövastuun seurannasta, mittauksesta ja raportoinnista. Vastaajista 51 %:a (n = 23) kuvasi, että yrityksessä

ympäristövastuuta seurataan. 20 %:a (n = 23) ilmoitti, että ympäristövastuun osalta ei tehdä seurantaa, mittausta tai raportointia tai vastaaja ei osannut sanoa. Kyselyssä ei kerätty erikseen tietoa siitä, millä tavoin ympäristövastuun toteutusta seurataan. Kyselyn muiden vastausten pohjalta voi tehdä johtopäätöksen, että yritysten omissa ympäristöohjelmissa ja -järjestelmissä on ympäristövastuun seurantaan, mittaamiseen sekä raportointiin luotu yrityskohtaiset seurannan työkalut. Seurannan työkalut saattavat keskittyä ainoastaan ympäristövastuun tavoitteiden ja toimenpiteiden seurantaan, ei niinkään tavoitteiden toteutumisen yksityiskohtaiseen mittaamiseen esimerkiksi numeraalisesti. Ympäristövastuun toteutumiseen ei ole yhtenäisiä ja yksiselitteisiä kriteereitä tai mittareita. Ympäristöohjelmassa asetetaan tavoitteet yrityksen ympäristövaikutusten pienentämiselle pohjautuen yrityksen tahtotilaan ja ympäristöpolitiikkaan.

Ekokompassi-ympäristöjärjestelmässä keskitytään kahteen osa-alueeseen. Valituille osa-alueille määritetään yrityksen tavoitteet ympäristövaikutusten pienentämiselle ja tavoitteiden tulee olla numeerisia, mitattavia aina kun mahdollista. (Opas yrityksille Ekokompassi -ympäristöjärjestelmän toteuttamiseen ja ylläpitoon 2019, 7.) Eri standardeissa, kuten ISO 14001 -järjestelmässä tai Joutsenmerkissä, on määritelty tavoitteiden ja toimenpiteiden lisäksi kriteerit sekä mittarit. Näiden pohjalta voidaan tehdä arvio, täyttyykö standardin velvoitteet. Esimerkiksi siivoukseen käytettävistä teknokemian tuotteista vähintään 80 %:a ja siivousliinoista ja mopeista vähintään 90 %:a tulee olla ympäristömerkittyjä. Uusien hankittujen tai vuokrattujen ajoneuvojen tulee täyttää viimeisin voimassa oleva euronorm eli euroluokitus hankintahetkellä. (Joutsenmerkin kriteerit siivouspalvelulle 2016, 9-16).

Vastuullisuuden suurimmat haasteet liittyvät vastuullisuuden integroimiseen liiketoimintaan sekä sen hyötyjen mittaamiseen ja seuraamiseen (Yritysvastuu 2018, 2018). Useimmat mittaristot keskittyivät mittaamaan yrityksen nykyistä tilaa määrällisten mittareiden avulla. (Lindström 2016, 51). Noora Lindström (2016) tutkimuksen otsikossa osuvasti kysyy: Jos ei voi rahalla mitata, millä sitten?

KUVIO 5. Ympäristövastuun seuranta, mittaaminen ja raportointi 2019 (n = 23)

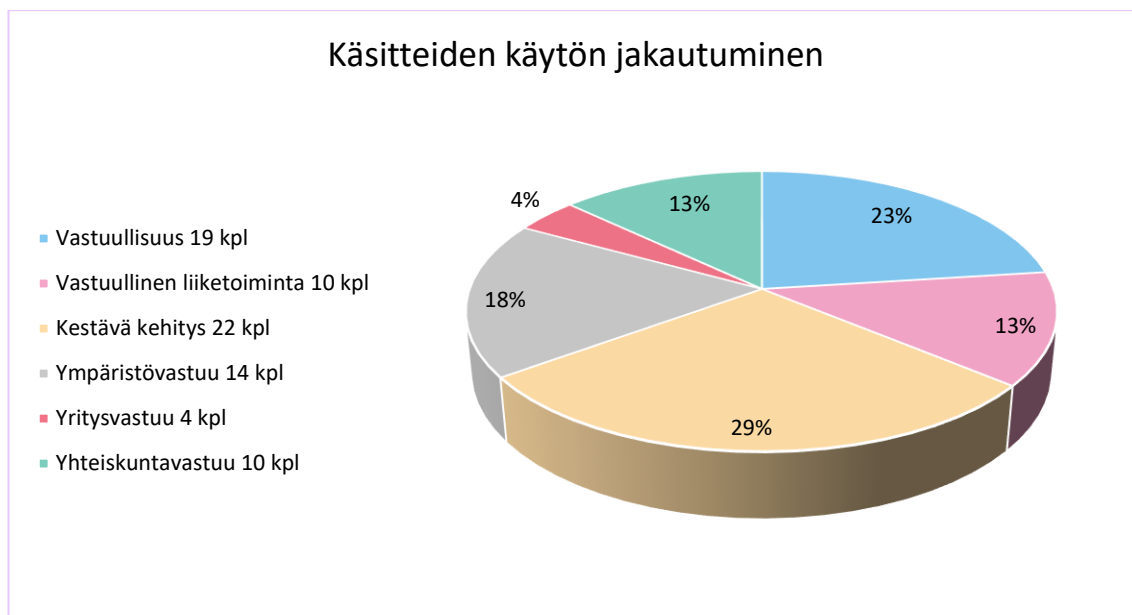
9.3 Käsitteet

Kyselyssä selvitettiin, mitä ympäristövastuuseen liitettäviä tai rinnastettavia käsitteitä yrityksissä käytetään. Kyselyyn oli valikoitu kuusi yleisesti käytettyä käsitettä, jotka olivat vastuullisuus, ympäristövastuu, yhteiskuntavastuu, vastuullinen liiketoiminta, kestävä kehitys ja yhteiskuntavastuu. Vastaajalla oli mahdollisuus valita esitetyistä käsitteistä ne, joita yrityksessä käytetään. Valintoja oli mahdollisuus tehdä yksi tai useampi sekä vaihtoehtoisesti kuvata jokin muu yrityksen käytössä oleva käsite.

Vastausten perusteella yrityksillä käytössä olevien käsitteiden määrässä oli suuri hajonta. Yksi vastaajista kuvasi, että yrityksessä ei käytetä mitään käsitellä ja toisella oli käytössä kaikkia kuusi käsitettä. Valintoja oli tehty 79 kappaletta, jonka pohjalta keskiarvona erilaisia käsitteitä käytetään yrityksissä noin 3,5 käsitettä/yritys. Kolmen käytetyimmän käsitteen kärki muodosti kestävä kehitys 28 %, vastuullisuus 24 % ja ympäristövastuu 18 %. Kuviossa 6 on kuvattu käsitteiden käytön jakautuminen.

Yksi yrityksen edustaja ilmoitti, että ympäristövastuu huomioidaan toiminnassa ja myöhemmin kysymyksen vastauksessa samainen yritys ilmoitti, että eivät käytä mitään ympäristövastuuseen liittyvää käsitettä. Toki, tärkeintä ei olen käytettävä

käsite, vaan kuinka sen sisältämä sanoma toteutuu yrityksen toiminnassa. Vastaaajien yritysmuodolla, roolilla tai liikevaihdolla ei ollut vaikutusta käytettävien käsitteiden tai niiden määrän osalta. Opinnäytetyön luvussa viisi on käsitelty ympäristövastuun käsitteitä, jossa teoria osoitti, että käsitteitä on paljon ja niiden käyttö on laajaa. Kyselyn vastauksista saatu lopputulos vahvisti sen, että yritysten vapaus käyttää eri käsitteitä ei selkeytä yrityksen ympäristövastuun sisällön hahmottamista.

KUVIO 6. Käsitteiden käyttö jakautuminen

9.4 Sitoumukset ympäristövastuuseen

Kunnilla ja kaupungeilla on mahdollisuus tehdä erilaisia sitoumuksia. Sitoumusten tarkoituksena on vauhdittaa kuntien ja kaupunkien ympäristötyötä. Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus on Suomen kestävän kehityksen toimikunnan sopima kansallinen kestävän kehityksen strategia ja konkreettinen työkalu. Sitoumus2050 yhteiskuntasitoumuksessa sovitaan toimintatavoista ja tavoitteista nyt ja tulevaisuudessa. Yhteiskuntasitoumuksen visiona on luonnon kantokyvyn turvaava, hyvinvoiva ja globaalisti vastuullinen Suomi. Sitoumus2050 on keskeinen väline globaalien kestävän kehityksen toimintaohjelman, Agenda 2030:n, tavoitteiden toteuttamiseksi Suomessa. (Sitoumus2050.fi 2019.)

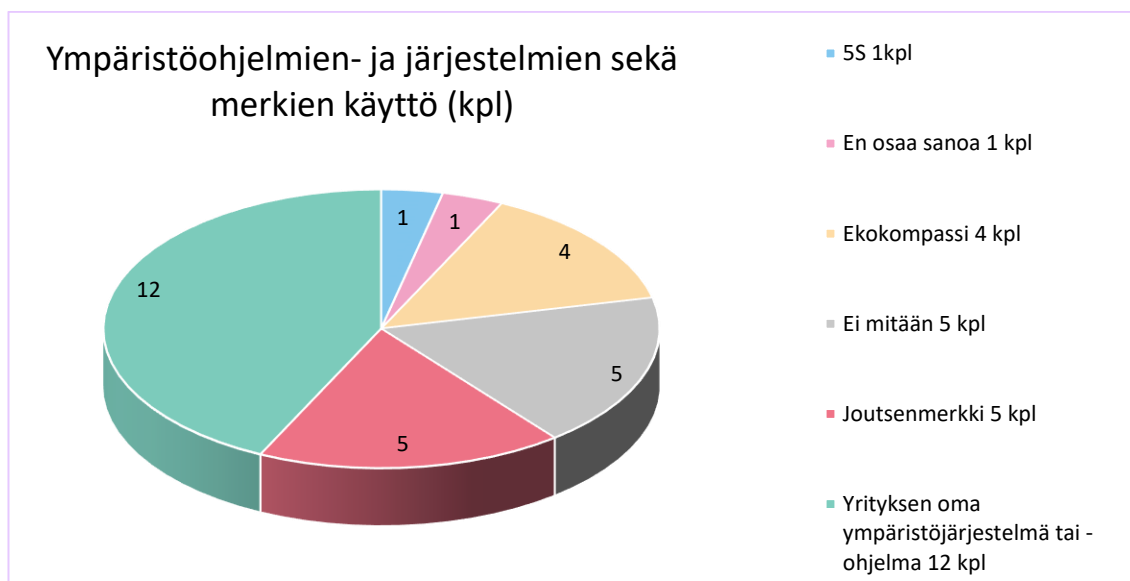
Kyselyn vastaajista kaksi yritystä oli tehnyt Toimenpidesitumus2050. 57 %:a (n = 23) ei ole tehnyt sitoumusta ja 34 %:a (n = 23) ei osannut sanoa onko Toimenpidesitumus2050 yritykseen tehty. Vastaajilla oli mahdollisuus tutustua Sitoumus2050:n kyselyssä olleen linkin kautta.

Sitoumuksia voi tehdä yksityiset henkilöt sekä erilaiset organisaatiot. Sitoumus2050.fi sivun statistiikka (Sitoumus2050 tulokset 2019) kertoo organisaatiotyyppin mukaisesti skaalaamalla sitoumuksen tehneet tahot. Kokonaisuudessaan sitoumuksia on tehty 1665 kpl, kuntia ja kaupunkeja löytyy 88 kpl ja yrityksiä 399 kpl. Joskin skaalauksessa organisaatiotyyppinä ovat erikseen koulut, varhaiskasvatus ja kunnan ruokapalvelut, joiden määrä yhteensä oli 117 kpl. Jos nämä kaksi organisaatiotyyppi, kunnat ja kaupungit sekä koulut, varhaiskasvatus ja kunnan ruokapalvelut, yhdistetään, määräksi tulee 205 kpl. (Sitoumus2050 tulokset 2019).

Toimenpidesitumus2050 laatiminen verkkosivuille on maksutonta. Sitoumuksen laatiminen ei vaadi yritykseltä mittavia ponnistuksia, erityisesti tilanteessa, joissa yritys kuvaa huomioitavan ympäristövastuun toiminnassaan ja on sitoutunut sen kehittämiseen. Sitoumuksen laadinnan esteenä saattaa olla tietämättömyys, sitoumusta ei tunneta tai sitoumuksen laadintaa ei koeta tarpeelliseksi. Koetaanko julkiset sitoumukset liian pakottavaksi, rajoittavaksi, pelkona sitoumuksen tavoitteiden toteuttamatta jättäminen ja epäonnistumisen pelko? Sitoumusten tekemisessä on myös haasteita, joista keskeisiä ovat resurssipula, toiminnan organisointi ja sitoumusten päällekkäisyys (Sitoumukset tukevan kuntien energia- ja ilmastotyötä 2018).

9.5 Ympäristöohjelmat- ja järjestelmät ja ympäristömerkit

Kyselyssä selvitettiin yritysten käytössä olevat esimerkiksi ympäristöohjelmat ja -järjestelmät ja ympäristömerkit. Edellä mainittujen tavoitteena on ohjata puhtauspalveluiden suunnittelua, toteutusta, tuottamista tai hankintoja ympäristövastuullisempaan suuntaan. Vastaajalla oli mahdollisuus valita seitsemästä vaihtoehdosta yksi tai useampi vastaus sekä vaihtoehtoisesti kuvata jokin muu yrityksen käytössä oleva järjestelmä. Kuviossa 7 on kuvattu vastaajien valinnat.

KUVIO 7. Ympäristöohjelmien- ja järjestelmien ja ympäristömerkkien (n = 28)

Opinnäytetyön luvussa kuusi kuvataan ISO 14001 olevan maailman tunnetuin ympäristöjärjestelmämalli. Kyselyyn vastaajilla ei yhdelläkään yrityksellä ole ISO 14001 -järjestelmää tai Green Office -ympäristöjärjestelmää käytössä. Vastaajat eivät ilmoittaneet huomioivansa toiminnassa energiamerkkiä tai Euroopan ympäristömerkkiä, ympäristökukka. Ekokompassi -ympäristöjärjestelmä on käytössä neljällä yrityksellä. Kyselyn tulosten pohjalta yrityksissä 43 %:lla (n = 23) on yrityksen oma, itse laatima ympäristöohjelma tai -järjestelmä.

Yksi yritys ilmoitti, että toiminnassa huomioidaan Vihreä lippu -ympäristöjärjestelmä. Vihreä lippu on päiväkotien, koulujen, oppilaitosten sekä lasten ja nuorten vapaa-ajan toimijoiden kestävän kehityksen ohjelma, joka on lisäksi kansainvälinen kasvatusalan ympäristömerkki. Vihreä lipun kriteerit täyttävä osallistuja saa tunnuksena toimivan vihreän lipun käyttöoikeuden. Vihreä lippu -ympäristöjärjestelmän toteuttaminen tuo myönteisen julkisuuden lisäksi kunnille huomattavia säästöjä muun muassa energian ja jätehuollon osalta. (Vihreä Lippu 2019.) Vihreä lippu on yksi keino toteuttaa ympäristövastuuta ja kestävän kehityksen strategioita.

Viisi yritystä vastasi, että yrityksellä on Joutsenmerkki siivouspalveluissa. Joutsenmerkin esittelytilaisuudessa 6.3.2019 (Sahlman 2019) Ympäristömerkintä

Suomi Oy:n Anna Sahlman kertoi, että yhdelläkään julkisen sektorin toimijalla ei ole Joutsenmerkkiä ja yksi yritys on Joutsenmerkin siivouspalveluiden hakuprosessin lopussa. Siivouspalveluiden Joutsenmerkki on kolmella yrityksellä, jotka on SOL Palvelut Oy-Hotellisiivous, RTK Energiateollisuussiivouksen yleiset tilat ja Arritas Ab (Siivouspalvelut A 2019). Pirkanmaan Voimia Oy on ensimmäinen julkisen sektorin toimija, jolle on myönnetty 2.4.2019 Joutsenmerkki siivouspalveluihin. Tältä osin voidaan todeta, että kyselyn tulos antaa virheellistä tietoa yritysten siivouspalveluiden Joutsenmerkistä.

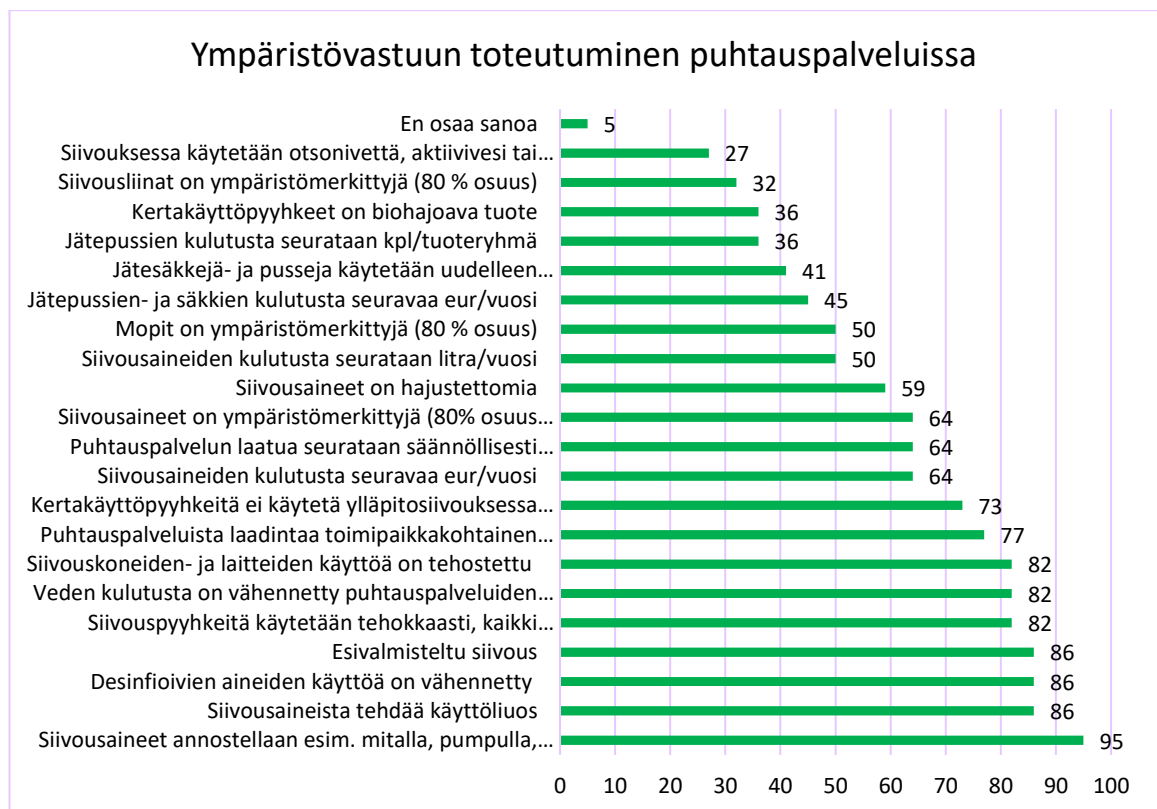
Kyselyn vastaukset ei anna selitystä siitä, miksi vastaajista viisi ilmoitti, että yrityksellä on Joutsenmerkki siivouspalveluissa. Asia voi kuvastaa sitä, että Joutsenmerkkiä, Joutsenmerkin hakuun liittyvää prosessia sekä kriteereitä ei tunneta. Vastaajat saattoivat olettaa, että yrityksen käyttäessä ympäristömerkittyjä tai Joutsenmerkittyjä tuotteita, on yrityksen tuottamat siivouspalvelut Joutsenmerkin kriteerit täyttävää - vaikka itse merkkiä ei ole haettu Ympäristömerkintä Suomi Oy:ltä.

Markkinointi & Mainonta-lehti ja Taloustutkimus Oy:n tekivät Arvostetuimmat brändit 2017 -tutkimuksen. Brändien top 10 vuonna 2017 olivat Fazerin Sininen, Fiskars, Fazer, Lego, Joutsenmerkki, Abloy, Hyvää Suomesta -merkki (Joutsenlippu), Avainlippu, Valio voi ja liittala (Perinteiset brändit menestyvät 2017.) Arvostustaan ovat selkeästi kasvattaneet niin sanotut alkuperämerkit eli merkit, jotka kertovat tuotteen alkuperästä, tuotantotavasta tai ravitsemuksellisesta laadusta. Kymmenen kärjestä löytyy kolme alkuperämerkkiä, jotka ovat Hyvää Suomesta -merkki, Avainlippu sekä ympäristömerkki Joutsenmerkki. (Perinteiset brändit menestyvät 2017.)

Arjessa Joutsenmerkki ja Hyvää Suomesta –merkki saatetaan sekoitetaan toisiinsa. Kumpaisessakin merkissä on joutsen. Ruokapakkausten ”Hyvää Suomesta” –merkki takaa ruoan suomalaisuuden ja ”Hyvää Suomesta” -Joutsenlippu on pohjaväriiltään sininen. Joutsenmerkki on pakkauksissa vihreällä ja merkki kertoo ympäristöystävällisyydestä eikä ota kantaa valmistumaahan. (Tunnetko pesuaineiden... 2019.)

9.6 Ympäristövastuun toteutuminen puhtauspalveluissa

Kyselyyn vastaajilta pyydettiin selvitystä siitä, kuinka yrityksen puhtauspalveluiden tuottamisessa ympäristövastuu toteutuu. Tarkastelujaksoksi oli määritelty kolmen vuoden ajanjakso, vuodet 2016-2018. Vastaajilla oli mahdollisuus valita kahdestakymmenestä kahdesta (22) vaihtoehdosta yksi tai useampi vastaus. Annetuiksi vaihtoehdoiksi oli koottu puhtauspalveluiden ympäristövastuun toteuttamiseen liittyvät toimet, jotka pohjautuvat Joutsenmerkin siivouspalveluiden kriteereihin sekä puhtauspalvelualan 100 kehitys askelelta tutkimukseen. Kuviossa 8:n on kuvattu, kuinka yrityksissä puhtauspalveluiden tuottamisessa ympäristövastuu toteutuu.

KUVIO 8. Yrityksen puhtauspalveluiden tuottamisessa ympäristövastuu toteutuu seuraavien asioiden osalta (n = 23)

Siivousaineiden annostelu, mitalla, pumpulla tai annostelulaitteella, nousi suurimmaksi puhtauspalveluiden ympäristövastuun toteuttamisen toimeksi. Puhdistuspalveluissa siivouskemikaalien oikealla käytöllä ja tarkoituksen mukaisten puhdistusmenetelmien valinnalla on suora vaikutus ympäristökuormitukseen (Ohje ympäristökriteereistä julkisissa hankinnoissa, 2016).

Yleisimmiksi toimiksi tulosten mukaan olivat siivousaineiden käyttöliuoksen käyttö, desinfektioaineiden vähentäminen, siivouksessa toteutettava esivalmisteltu siivous, siivouspyyhkeiden sekä koneiden ja laitteiden käytön tehostaminen sekä veden käytön vähentäminen siivouksessa. 64 %:lla (n = 23) vastaajista on käytössä ympäristömerkityt siivousaineet ja kuusi organisaatiota vastasi, että yrityksessä on käytössä aktiivivesi, otsonivesi tai vastaava.

9.7 Ympäristövastuun puhtauspalveluiden hankinnassa

Kyselyn yhdestoista kysymys oli suunnattu puhtauspalveluiden tilaajalle tai järjestävillä yrityksille. Kysymyksessä tiedusteltiin, kuinka puhtauspalveluiden hankinnassa muun muassa tarjouspyyntöasiakirjoissa ympäristövastuu huomioidaan. Vastaajilla oli mahdollisuus valita yksi seuraavista vaihtoehdoista: ei huomioida, ei koske yritystä tai toimintaamme, en osaa sano tai huomioidaan seuraavasti, jolloin vastaajalla oli mahdollisuus kuvata vapaamuotoisesti asiaa. Kaikki kyselyn vastaajat kuvasivat vapaamuotoisesti ympäristövastuun huomioimisen hankinnoissa.

Opinnäytetyön luvussa 8 todetaan, että julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016) oleva laki antaa mahdollisuuden huomioida hankinnassa ympäristövastuun. Hankintayksikkö voi pyytää ehdokkaalta tai tarjoajalta selvityksen palvelun suorittamisessa toteutettavista ympäristövaikutusten hallintaa koskevista toimenpiteistä. Selvitysten vaatiminen edellyttää liittyvän hankinnan kohteeseen. (Ympäristöasioiden hallinta- ja laadunvarmistustoimenpiteet 2016.) Ympäristövastuu voidaan huomioida hankinta-asiakirjoissa tarjoajan tuottamaan palveluun liittyvänä vähimmäisvaatimuksena tai sen voidaan ottaa osaksi tarjousten vertailua.

Vastaajista valtaosa, 82 %:a (n = 23) vastasi, että ympäristövastuu huomioidaan hankinnoissa. Vastaajien vapaamuotoisista vastauksista koottuna 42 %:a (n = 23) ilmoitti, että hankinnoissa edellytetään tarjoajalta ympäristömerkittyjen siivousaineiden- ja välineiden käyttöä ja 17 %:a (n = 23) vastaajista edellyttää hankinnassa tarjoajalta laatu- ja ympäristöohjelmaa. Tarjoaja voi osoittaa täyttävänsä

ympäristöasioiden hallintaa koskevat vaatimukset ympäristöjärjestelmän rekisteröinnillä, asianmukaisella sertifikaatilla tai vaihtoehtoisesti omalla kuvauksellaan toimenpiteistä ympäristönsuojelun varmistamiseksi. (Ympäristöasioiden hallinta- ja laadunvarmistustoimenpiteet 2016.)

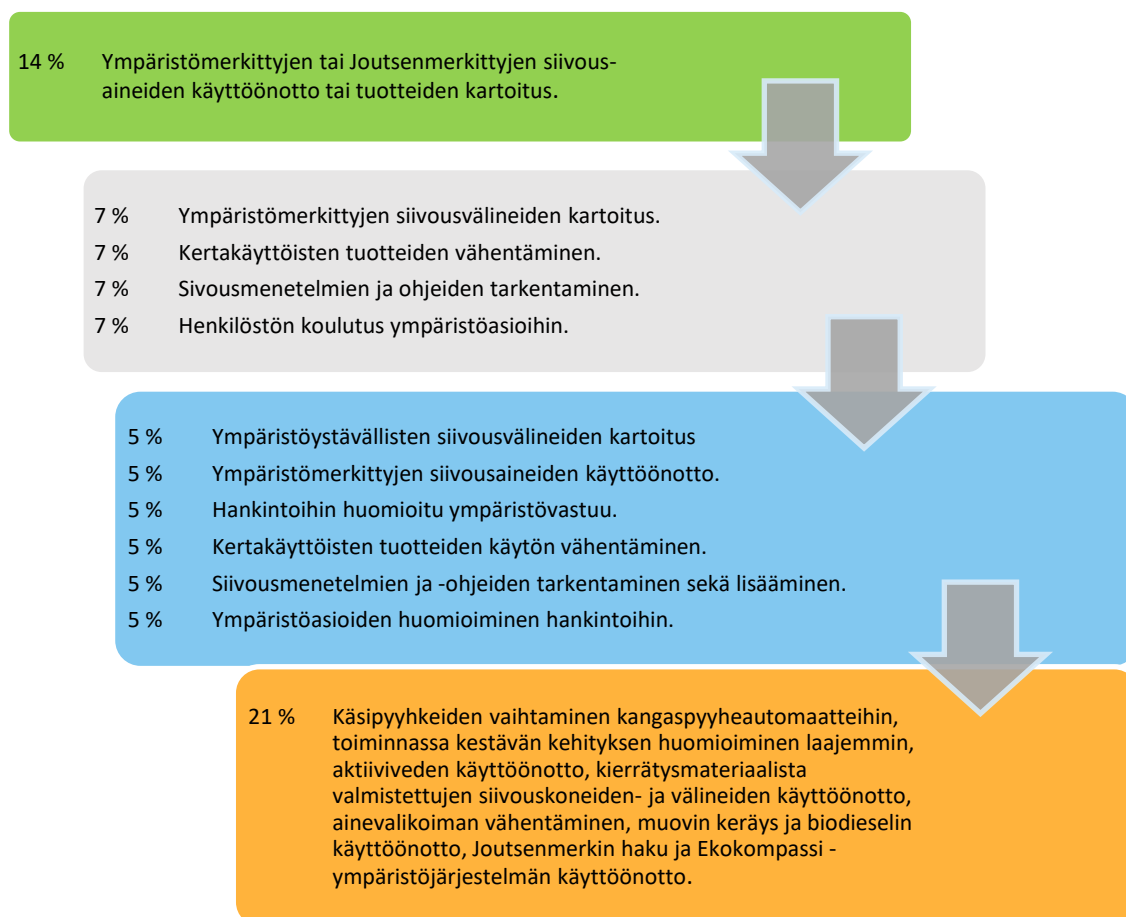
Vastaajat, jotka eivät edellytä yksilöityjä vähimmäisvaatimuksia ympäristövastuun toteutuksessa, tarjoajilta vaaditaan vapaamuotoista kuvausta tai selvitystä ympäristövastuun huomioimisesta yrityksen toiminnassa tai tarjoajan tulee vakuuttaa, että ympäristöasiat ovat kunnossa. Yksi vastaaja ilmoitti, että ympäristövastuu on yhtenä osana vertailun kriteerinä painoarvoltaan viisi prosenttia. Täydet pisteet saa tarjoaja, jolla on ympäristöohjelma ja esimerkkejä sen toteutumisesta käytännössä.

9.8 Vastaajien arvio tulevista ympäristövastuun kehitysaskelista

Kyselyn kahdessa viimeisessä kysymyksessä kerättiin tietoa, mitä toimia puh-tauspalveluiden ympäristövastuun osalta yrityksissä on tehty vuosien 2014-2018 aikana ja arviota vuosien 2019-2021 aikana tehtävistä toimita. Vastaajilla oli mahdollisuus vapaamuotoisesti kuvata ympäristövastuun toimet esitettyjen aika-jänteiden puitteissa.

Kuviossa 9 on kuvattu saatujen vastausten jakautuminen ympäristövastuun toi-mista vuosien 2014-2018 aikana. Vastaukset oli jaettu neljään osaan: yleisin vas-taus, toiseksi ja kolmanneksi yleisin vastaus sekä kooste lisäksi tulleista vastauk-sista. Yleisin ympäristövastuun toimi oli ympäristömerkittyjen tai Joutsenmerkit-tyjen siivousaineet käyttöönnotosta tai tuotteiden kartoituksesta. Toiseksi yleisin vastaus oli ympäristömerkittyjen siivousvälineiden kartoitus, kertakäyttöisten tuotteiden vähentäminen, siivousmenetelmien ja ohjeiden tarkentaminen sekä henkilöstön koulutus ympäristöasioihin. Kolmanneksi yleisin vastaus oli ympäris-tövastuun huomioiminen hankintoihin, kertakäyttöisten tuotteiden käytön vähen-täminen, siivousmenetelmien ja -ohjeiden tarkentaminen sekä lisääminen ja ympäristöasioiden huomioiminen hankintoihin. Lisäksi vastaajat kuvasivat yksittäi-sistä yrityskohtaisista toimenpiteistä. Näissä vastauksissa oli kuvattu ympäristö-

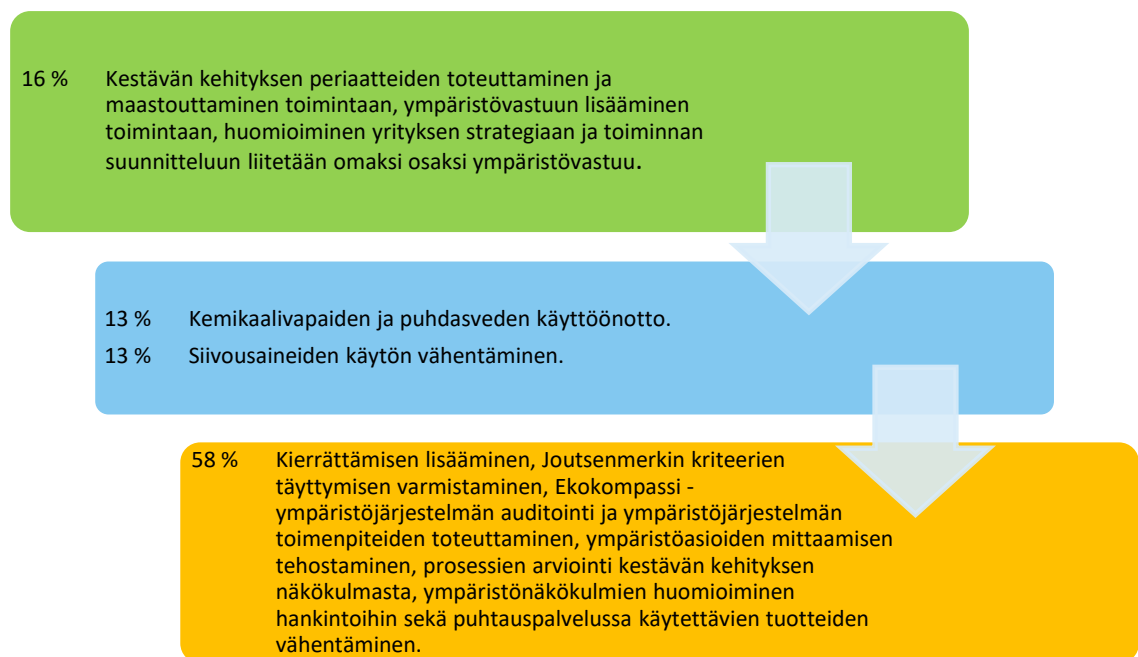
vastuun kehittämisen toimiksi käsipyyhkeiden vaihtaminen kangaspyyheautomaatteihin, toiminnassa kestävän kehityksen huomioiminen laajemmin, aktiiviveden käyttöönotto, kierrätysmateriaalista valmistettujen siivouskoneiden- ja välineiden käyttöönotto, ainevalikoiman vähentäminen, muovin keräys ja biodieselin käyttöönotto, Joutsenmerkin haku ja Ekokompassi -ympäristöjärjestelmän käyttöönotto.

KUVIO 9. Yrityksen ympäristövastuun toimen vuosien 2014-2018 aikana

Kyselyn viimeisenä kysymyksenä pyydettiin vastaajia kuvaamaan arviota vuosien 2019-2021 aikana tehtävistä ympäristövastuun kehittämisen toiminnoista. Kuviossa 10 on kuvattu saatujen vastausten jakautuminen kolmeen osaan: yleisin ja toiseksi yleisin vastaus sekä kooste lisäksi tulleista vastauksista. Yleisin vastaus oli kestävän kehityksen periaatteiden toteuttaminen ja maastottaminen, ympäristövastuun lisääminen toimintaan, huomioiminen yrityksen strategiaan ja toimin-

nan suunnitteluun sekä liitetään omaksi osaksi ympäristövastuuta. Toiseksi yleisimmät toimet olivat kemikaalivapaiden ja puhdasveden käyttöönotto sekä siivousaineiden käytön vähentäminen. Tulevaisuudessa yritykset arvioivat ympäristövastuun toimiksi kierrättämisen lisääminen, Joutsenmerkin kriteerien täyttämisen varmistaminen, Ekokompassi -ympäristöjärjestelmän auditointi ja ympäristöjärjestelmän toimenpiteiden toteuttaminen, ympäristöasioiden mittaamisen tehostaminen, prosessien arviointi kestävän kehityksen näkökulmasta, ympäristönäkökulmien huomioiminen hankintoihin sekä puhtauspalvelussa käytettävien tuotteiden vähentäminen.

KUVIO 10. Arvio yrityksen ympäristövastuun toimis vuosien 2019-2023 aikana

10 POHDINTA

Yrityksillä on käytössä pääasiallisesti yrityksen omia ympäristöohjelmia ja -järjestelmiä, jotka tukevat osaltaan yrityksen ympäristövastuun seuranta ja kehittämistä. Yritysten yksilölliset ympäristöohjelmat tai -järjestelmät saattavat olla sisällön, tavoitteiden ja toimenpiteiden, työkalujen sekä mittareiden osalta hyvin erilaisia. Yhtenäistä näille on vain se, että yritys voi kuvata, että yrityksellä on käytössä ympäristöohjelma tai -järjestelmä. Näiden erilaisten ohjelmien- ja järjestelmien arvottaminen, vertaaminen tai mittaaminen toisiinsa on mahdotonta. Sertifioitujen ympäristöjärjestelmien käyttö on vielä vähäistä yrityksissä ja tutkimuksen tulos ei anna vastausta sille, miksi näin on. Koetaanko sertifioitua ympäristöjärjestelmät liian vaikeiksi, raskaaksi ylläpitää vai onko pelkona, että ympäristöjärjestelmään asetetut tavoitteet ja toimenpiteet ovat liian haasteellisia toteuttaa, kalliita ja resursseja sitovia? Ympäristöjärjestelmät ovat johtamisjärjestelmiä, joilla yrityksen ympäristöasioita hallitaan ja kehitetään järjestelmällisesti. Niiden tavoitteena on yrityksen kustannusten pienentäminen, kilpailukykyyn parantaminen, korkea asiakastyytyväisyys, hyvä työnantajakuva sekä riskienhallinta. Ympäristöjärjestelmästä on hyötyä tarjouskilpailuihin osallistuttaessa, viestinnässä ja toiminnan ennakkoinnissa. (Ympäristöjärjestelmät 2019.)

Tutkimuksen vastausten luotettavuuden pystyi tarkastamaan ainoastaan sertifioitujen järjestelmien ja merkkien osalta, jotka olivat tässä tutkimuksessa Ekokompassi -ympäristöjärjestelmä sekä siivouspalveluiden Joutsenmerkki. Vastaajista viisi yritystä ilmoitti omaavansa siivouspalveluiden Joutsenmerkin, vaikka ensimmäisen julkisen sektorin toimijana siivouspalveluiden Joutsenmerkin sai 2.4.2019 Pirkanmaan Voimia Oy, jonka hakuprosessista vastasi opinnäytetyön kirjoittaja. Tältä osin tutkimuksen tulos antoi virheellistä tietoa. Tutkimuksessa saatujen muiden tulosten osalta voidaan kuitenkin todeta, että valtaosalla yrityksistä on Joutsenmerkin hakuun liittyvät kriteerit annettujen vastausten perusteella erittäin ympäristövastuullisella mallilla. Tämä perusteella useammalla yrityksellä on hyvät mahdollisuuden hakea siivouspalveluilleen Joutsenmerkkiä tulevaisuudessa.

Kyselyn avulla voidaan selvittää ihmisten kokemuksia, uskomuksia, asenteita ja mielipiteitä jotakin asiaa tai aihepiiriä kohtaan (Järventausta ym. 1999, 49). Tutkimuksen lopputulos osoitti sen, että saatu lopputulos pohjautuu enimmäkseen vastaajien mielipiteisiin tai kokemuksiin kysytyistä ympäristövastuun asioista.

Yritykset käyttävät eri käsitteitä ympäristövastuuseen rinnastettavista asioista ja toteuttavat ympäristövastuuta toiminnassaan parhaiten soveltuvalla tavalla. Kaikki vastaajat ovat vuosien 2014-2018 aikana toteuttaneet ympäristövastuullisuutta puhtauspalveluissa ja ympäristövastuun kehittäminen jatkuu edelleen vuosien 2019-2023 aikana. Lopputuloksen perusteella yritykset huomioivat samankaltaisin toimin ympäristövastuun toteuttamisessa, tuottamisessa sekä hankinnassa, vaikkakin toteutuksen tavat ja aikataulut vaihtelevat yritysten välillä, riippumatta yrityksen liikevaihdosta, organisaation kokosta tai puhtauspalveluiden tuottamisen vastuusta. Ensisijaiseksi toimeksi nousi puhtauspalveluissa käytettävien siivousaineiden käytön vähentäminen sekä siirtyminen ympäristömerkittyihin siivousaineisiin ja -välineisiin.

Lopputuloksena voidaan todeta, että kuntien ja kaupunkien puhtauspalveluiden tuottamisessa sekä hankinnoissa huomioidaan ympäristövastuu kyselyyn vastanneiden yritysten osalta. Tutkimuksen tulos myötäilee FIBS:n vuoden 2018 yritystutkimuksen tulosta, jonka mukaan yritykset näkevät vastuullisuuden edellytyksenä toiminnan jatkumiselle ja sen merkityksen uskotaan kasvavan tulevaisuudessa. Oman toiminnan vastuullisuuden varmistaminen nähdään tärkeimpänä vastuullisuuden osa-alueena. (Yritysvastuu 2018, 2.)

Tämä tutkimus antaa pohjan ympäristövastuun toteutumisen yksilöllisempään tutkimiseen, ympäristöohjelmien ja -järjestelmien ympäristövastuun mittariston luomiseen sekä ympäristövastuun jatkotutkimukselle esimerkiksi sertifioitujen järjestelmien- ja merkkien käytöstä puhtauspalveluiden toimialalla.

Vuoden 2019 aikana Pirkanmaan Voimia Oy käynnistää Ekokompassi -ympäristöjärjestelmän seuraavan puhtauspalveluille asetetun toimenpiteen suunnittelun, jossa hyödynnetään tämän tutkimuksen tuloksia. Tutkimus osoitti myös se, että Pirkanmaan Voimia Oy on edelläkävijänä ympäristövastuun toteuttamisessa puh-

tauspalveluiden osalta ja kehittämistyö jatkuu. Ympäristöosaaminen on osa kannattavaa yritystoimintaa. Asiakkaiden odotukset ympäristövastuullisuudesta kasvavat jatkuvasti, olipa kyse yksityisestä kuluttajasta, yrityksistä tai julkisesta sektorista (Ympäristöosaaminen on kilpailuetu 2019).

Hiilikädenjälki ei ole tahra - se on ympäristöteko. Sitran mukaan, hiilikädenjälki on tuotteen, prosessin tai palvelun ilmastohyödyt eli päästövähennyspotentiali käyttäjälle. Sitä voi luoda valtio, yritys, yhdistys tai yksittäinen ihminen. Kun esimerkiksi yritys tuottaa hiilikädenjälkeä asiakkaalleen, asiakas pystyy alentamaan omaa hiilijalanjälkeään. Hiilikädenjälki korostaa myönteisiä päästövaikutuksia tulevaisuudessa, hiilijalanjälki keskittyy kielteisiin päästövaikutuksiin. (Tulevaisuuden sanasto 2019)

Siivoamatta jättäminen ei ole ympäristöteko. (Ympäristövastuullinen siivous 2019.)

LÄHTEET

A+++sta halutaan eroon – Energiamerkinnoissä ei ole järkeä, jos kaikki tuotteet ovat A:ta. 2017. Yle, Luettu 30.3.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-9537091>

Aalborgin sitoumukset ja kuntien kestävä kehityksen työ. 2005. Suomen kuntaliitto. Luettu 6.4.2019. <https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2005/aalborgin-sitoumukset-ja-kuntien-kestavan-kehityksen-tyo>

Ajankohtaiset teemat. 2016. Yhdistyneet kansakunnat. Luettu 13.2.2019. <https://www.yk.fi/node/254>

Akkreditoitu. 2019. Tieteen termipankki. Luettu 3.5.2019. https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Nimitys:akkreditoitu_laboratorio

Aktiivivesi on vastuullinen valinta. 2019. Luettu 2.4.2019. <https://www.aktiivivesi.fi/> Kemikaaliton siivous tekee vasta tuloaan Suomessa.

Bruun von, S. 2005. Kuntien tulevaisuus. Suomen Kuntaliitto. Luettu 11.2.2019. <http://shop.kuntaliitto.fi/download.php?filename=uploads/p091006095516Q.pdf>

Bärlund, A. & Perko, S. 2013. Kestävä johtajuus. Helsinki: Talentum.

Carlström., V. 2016. The Nordics are leading the world in sustainable development - here's how they rank. 2016. Nordic Businessinsider. Luettu 11.2.2019. <https://nordic.businessinsider.com/the-nordic-countries-have-the-most-sustainable-development-in-the-world---heres-how-they-rank-2016-7/>

Ekokompassi on ympäristöjärjestelmä ja sertifikaatti. 2019. Ekokompassi. Luettu 5.4.2019. <https://ekokompassi.fi/palvelut/>

Ekokompassi. 2019. Pirkanmaan Voimia Oy. Luettu 5.4.2019. <https://pirkanmaanvoimia.fi/vastuullinen-voimia/ekokompassi/>

Ekokompassia käyttävät yritykset. 2019. Luettu 5.4.2019. <https://ekokompassi.fi/mika-ekokompassi/ekokompassi-lyhyesti/>

Energiatehokkuussopimukset. 2019. Motiva Oy. Luettu 13.4.2019. <http://www.energiatehokkuussopimukset2017-2025.fi/energiatehokkuussopimukset/>

EU:n energiamerkintä asetus 2017/1369/EU. Euroopan unionin virallinen lehti. Luettu 7.4.2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017R1369&from=IT>

EU-merkityt tuotteet ja palvelut. 2019. Ympäristömerkintä Suomi Oy. Luettu 3.5.2019. <http://eu-ymparistomerkki.fi/eu-ymparistomerkki/tuoteryhmat/>

Globaalin kestävä kehityksen toimintaohjelman toimeenpano Suomessa. 2019. Valtioneuvoston kanslia. Luettu 12.2.2019. <https://kestavakehitys.fi/agenda2030/toimeenpano-suomessa>

Green Office - toimistot. 2019. WWF Suomi. Luettu 7.4.2019. <https://wwf.fi/vai-kuta-kanssamme/greenoffice/toimistot/>

Hallinnon tukipalvelut kuntakonserneissa. 2016. Suomen Kuntaliitto. Luettu 9.3.2019. http://shop.kuntaliitto.fi/product_details.php?p=3243

Hallintolaki 6.3.2003/434.

Harmaala, M.-M. & Jallinoja, N. 2012. Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Alma Talent Oy 2012. Luettu 12.2.2019. <https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/FABBIXGTF>

Hiilineutraali. 2019. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Luettu 3.5.2019. <https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/hiilineutraali/>

Hinku - foorumi. 2017. Kuntaliitto.fi. Luettu 13.4.2019. <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/hinku-foorumi>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki:Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2018. Tutkimuseettinen tiedekunta. Luettu 9.4.2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

ICLEI. 2017. Suomen kuntaliitto. Luettu 6.4.2019. <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/iclei>

ISO 14001 – maailman tunnetuin ympäristöjärjestelmämalli. 2019. Suomen standardisoimisliitto SFS ry. Luettu 12.9.2019. https://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_14000_ymparistojohtaminen/ymparistojarjestelma

Joutsenmerkin hakeminen. 2016. Joutsenmerkki kriteerit, Siivouspalvelut, versio 3.1. Luettu 13.2.2019. https://joutsenmerkki.fi/wp-content/uploads/2017/03/076f_3_1_CD.pdf

Joutsenmerkin kriteerit siivouspalvelulle. 2016. Luettu 1.3.2019. https://joutsenmerkki.fi/wp-content/uploads/2017/03/076f_3_1_CD.pdf

Joutsenmerkki edelleen Suomen 5. arvostetuin brändi. 2017. Luettu 13.2.2019. <https://joutsenmerkki.fi/joutsenmerkki-edelleen-suomen-5-arvostetuin-brandi/>

Joutsenvirta, M., Halme, M., Jalas, M., & Mäkinen, J. 2011. Vastuullinen liiketoiminta. Oy. Helsinki: Yliopistokustannus HYY Yhtymä.

Julkinen sektori - valtio ja kunnat. 2019. Motiva Oy. Luettu 13.2.2019. https://www.motiva.fi/julkinen_sektori

Julkinen sektori. 2019. Tieteen termipankki. Luettu 12.2.2019. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Avoin_tiede:julkinen_sektori

Julkiset hankinnat. 2019. Elinkeinoelämän keskusliitto. 1.4.2019.
<https://ek.fi/mita-teemme/yrityslainsaadanto/julkiset-hankinnat/>

Julkisten hankintojen vähähiilisyys ja kiertotalouskiihdyttämä. 2019. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Luettu 16.3.2019. <https://www.sitra.fi/hankkeet/julkisten-hankintojen-vahahiilisyys-ja-kiertotalouskiihdyttamo/>

Juutinen, S. & Steiner, M,-L. 2010. Strateginen yritysvastuu. Helsinki:WSOYPro 2010.

Järventausta, H., Moisala, M., & Toivakka, S. 1999. Tutkimalla oppii. Helsinki: WSOY.

Jätteet ja jätehuolto. 2019. Ympäristöosaava.fi. Luettu 3.5.2019.
<https://www.ymparistoosaava.fi/sosiaali-ja-terveysala/index.php?k=22657>

Kaskinen., T. 2019. Kolme kestävä kehityksen polkua yrityksen menestykseen. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Sitra. Luettu 16.3.2019.
<https://www.sitra.fi/artikkelit/kolme-kestavan-kehityksen-polkua-yrityksen-menestykseen/>

Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot. 2019. Kuntaliitto.fi. Luettu 31.3.2019. <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat>

KEINO osaamiskeskus aloitti toimintansa. 2018. Luettu 7.4.2019.
<https://www.hankinnat.fi/ajankohtaista/2018/keino-osaamiskeskus-aloittanut-toimintansa>

Kestävä kehitys. 2010. Global.finland.fi. Luettu 14.2.2019. <http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=105453>

Kestävä kehitys. 2017. Suomen Kuntaliitto. Luettu 13.2.2019. <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/yhdyskunnat-ja-ymparisto/ymparisto/kestava-kehitys>

Kestävä kehitys. 2019. Tampereen kaupunki. Luettu 5.4.2019. <https://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/ymparisto-ja-luonto/kestava-kehitys.html>

Kestävä Tampere 2030 - tiekartta. 2019. Tampereen kaupunki. Luettu 5.4.2019. <https://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/ymparisto-ja-luonto/kestava-kehitys/ymparistopolitiikka-ja-ilmastotavoitteet/kestava-tampere-2030-tiekartta.html>

Kivistö, J. 2002. Global.finland. Luettu 12.2.2019. YK:n ensimmäisestä ympäristökokouksesta 30 vuotta -Tukholma herätti toiveita. <http://global.finland.fi/public/?contentid=45507&contentlan=1&culture=fi-fi>

Kriteerit. 2019. Ympäristömerkintä Suomi Oy. Luettu 13.2.2019. <https://joutsenmerkki.fi/kriteerit/>

Kuljetukset ja liikkuminen. 2019. Ympäristöosaava.fi. Luettu 3.5.2019.
<https://www.ymparistoosaava.fi/kiinteistonhoitoala/index.php?k=22499>

Kunta tarvitsee palvelustrategian. 2008. Suomen Kuntaliitto. Luettu 11.2.2019.
http://shop.kuntaliitto.fi/product_details.php?p=273

Kuntalaki 21.4.2015/410.

Kuntien kestävän kehityksen seurantaan helpotetaan – tarjolla ilmainen seurantatyökalu vuodelle 2019. 2019. Valtioneuvosto. Luettu 31.3.2019. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/kuntien-kestavan-kehityksen-seuranta-helptetaan-tarjolla-ilmainen-seurantatyokalu-vuodelle-2019

Kuntien osakeyhtiöillä on myös pimeä puoli. 2017. Kauppalehti 20.8.2017. Luettu 24.2.2019. <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/kuntien-osakeyhtiolla-on-myos-pimea-puoli/360c8881-a8b0-3df9-b5e6-c8e2dd7ea6de>

Kuntien tehtävä ja toiminta. 2019. Valtiovarainministeriö. Luettu 9.3.2019.
<https://vm.fi/kuntien-tehtavat-ja-toiminta>

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 29.12.2016/1397.

Lindström., N. 2016. Jos ei rahalla voi mitata, millä sitten? Työ- ja elinkeinoministeriö. Luettu 9.3.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75627/TEMjul_36_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Loikkanen, H. A., & Nivalainen, H. 2010. Suomen kuntataloudenkehitys: Miten tähän on tultu? Kuntientakauskeskus. Luettu 23.3.2019. https://www.kuntientakauskeskus.fi/files/pdf/SUOMEN_KUNTATALOUDEN_KEHITYS_190710.pdf

MAO:412-413/12. 2012. Markkinaoikeus. Luettu 30.3.2019. <https://www.markkinaoikeus.fi/fi/index/paatokset/hankintaasiat/hankintaasiat/60553.html>

Meille tärkeää. 2019. Pirkanmaan Voimia Oy. Luettu 5.4.2019. <https://pirkanmaanvoimia.fi/vastuullinen-voimia/>

Mikä Ekokompassi? 2019. Ekokompassi. Luettu 16.3.2019. <https://ekokompassi.fi/mika-ekokompassi/tausta/>

Mikä on Green Office? 2019. WWF Suomi. Luettu 3.5.2019. <https://wwf.fi/vai-kuta-kanssamme/greenoffice/mika-green-office/>

Mikä on kestävä kehitys? 2016. Ympäristöministeriö. Luettu 12.3.2019.
<http://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Kestavakehitys>

Mistä vastuullisessa liiketoiminnassa puhutaan vuonna 2019? Uuden vuoden trendit haltuun! 2019. FIBS. Luettu 14.2.2019. <https://www.fibsry.fi/ajankoh-taista/yritysvastuu-trendit-2019/>

Mitä nämä käsitteet tarkoittavat? 2018. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Sitra. Luettu 13.2.2019. <https://www.sitra.fi/artikkelit/mita-nama-kasitteet-tarkoit-tavat/>

Muutoksia hankintalain mukaisiin sidosyksikön (ns. in-house yhtiö) ulosmyynnin rajoitussäännöksiin. 2018. Työ- ja elinkeinoministeriö. Luettu 11.2.2019. https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/muutoksia-hankintalain-mukaisten-sidosyksikon-ns-in-house-yhtio-ulosmyynnin-rajoitussaannoksiin

Ohje ympäristökriteereistä julkisissa hankinnoissa. 2016. Luettu 22.4.2019. https://www.motiva.fi/files/14875/Puhdistuspalvelut_Ohjeet_ymparistokriteereista_julkisissa_hankinnoissa_Versio_1.0.pdf.

Opas ympäristömerkin käyttämiseen julkisissa hankinnoissa. 2017. Joutsenmerkki. Luettu 13.2.2019. https://joutsenmerkki.fi/wp-content/uploads/2017/02/Julkiset_hankinnat_opas_huhtikuu_2017.pdf

Opas yrityksille Ekokompassi - ympäristöjärjestelmän toteuttamiseen ja ylläpitoon. 2019. Luettu 22.4.2019. https://www.ekokompassi.fi/wp-content/uploads/2015/10/Ekokompassi-opas_29042014.pdf

Perinteiset brändit menestyvät. 2017. Markkinointi & mainonta 10/2019. Luettu 23.4.2019. <https://www.marmai.fi/lehti/perinteiset-brandit-menestyvat-6677898>

Pintaa syvemmälle. 2019. Eduix Oy. Luettu 3.5.2019. <https://e-lo-make.fi/web/pintaasyvemmalta.html>

Pirkanmaan Voimia Oy. 2019. Pirkanmaan Voimia Oy. Luettu 5.4.2019. <https://pirkanmaanvoimia.fi/pirkanmaan-voimia/>

Pirkanmaan Voimian puhtauspalveluille Joutsenmerkki. 2019. Ympäristömerkki Suomi Oy. Luettu 9.4.2019. <https://joutsenmerkki.fi/pirkanmaan-voimian-puhtauspalveluille-joutsenmerkki/>

Pirkanmaan Voimian strategia. 2019. Pirkanmaan Voimia Oy. Luettu 5.4.2019. <https://pirkanmaanvoimia.fi/pirkanmaan-voimia/tampereen-voimian-strategia/>

Pirkanmaan Voimian ympäristöpolitiikka. 2019. Pirkanmaan Voimia Oy. Luettu 5.4.2019. <https://pirkanmaanvoimia.fi/vastuullinen-voimia/ekokompassi/>

Puhtausalan 100 kehitysaskelta. 2019. SSTL Puhtausala ry. Luettu 15.2.2019. <https://puhtausala.fi/100-kehitysaskelta>

Rouhiainen, S. 2014. Matkalla mallimaaksi? Kestävän kehityksen juurtuminen Suomessa. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden laitos. Väitöskirja. Luettu 1.3.2019. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1596-2/urn_isbn_978-952-61-1596-2.pdf

Rubin., A. 2019. Toimintaympäristön muutosten tarkastelu. Luettu 12.2019. <https://tulevaisuus.fi/menetelmat/toimintaympariston-muutosten-tarkastelu/>

Ruokolainen., J. 2015. Otsoniveden käyttö siivouksessa. Luettu 23.4.2019. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20151012/urn_nbn_fi_uef-20151012.pdf

Sahlman., A. 2019. Ympäristömerkintä Suomi Oy. Siivouspalveluiden Joutsenmerkin esittely 6.3.2019.

Selaa sitoumuksia. 2019. Sitoumus2050.fi Luettu 3.5.2019. <https://sitoumus2050.fi/mika-on-sitoumus-#/>

Selvitys kuntien ja kuntayhtymien liikelaitostoiminnasta. 2008. Suomen Yrittäjät. Luettu 11.2.2019. <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/suomen-yrittajien-tutkimukset/selvitys-kuntien-ja-kuntayhtymien>

SFS 5967. 2010. Puhtausalan sanasto.

Siitonen, P. & Martikainen, J-P. 2002. Miten ja millä rahalla? Acta nro 145. KuntaSuomi tutkimuksia 2004 nro 34. Luettu 1.3.2019. <https://docplayer.fi/18612237-Miten-ja-milla-rahalla-organisointi-rahoitustarve-seka-kehittamisnakokohtia-teknisen-palvelutuotannon-toimialueilla.html>

Siivous turvaa elin- ja työympäristösi turvallisuuden ja viihtyisyyden! 2016. Luettu 23.4.2019. https://puhtausala.fi/sites/default/files/siivous_turvaa_elin-ja_tyoymparistosi_turvallisuuden_ja_viihtyisyyden_1.7.2016.pdf

Siivouspalvelut A. 2019. Ympäristömerkintä Suomi Oy. Luettu 12.3.2019. <https://joutsenmerkki.fi/tuoteryhma/siivouspalvelut/>

Siivouspalvelut. 2019. Ympäristömerkintä Suomi Oy. Luettu 12.3.2019. <https://joutsenmerkki.fi/kriteerit/076-siivouspalvelut-3/>

Sitoumukset tukevan kuntien energia- ja ilmastotyötä. 2018. Luettu 24.4.2019. https://www.motiva.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2018/sitoumukset_tukevat_kuntien_energia-ja_ilmastotyota.13382.news

Suomalaisen lean-ajattelun sanansaattaja. 2019. Suomen lean-yhdistys ry. Luettu 3.5.2019. <https://www.leanyhdistys.fi/>

Suontamo., T. 2014. Otsonoiden veden käyttö siivouksessa. Luettu 23.4.2019. <https://www.salo.fi/attachements/2015-01-21T15-04-4976.pdf>

Sitoumus2050 tulokset. 2019. Luettu 24.3.2019. <https://www.sitoumus2050.fi/web/sitoumus2050/statistiikka#/kumulatiivinen>

Sitoumus2050.fi. 2019. Luettu 24.3.2019. <https://sitoumus2050.fi/mika-on-sitoumus-#/>

SSTL Puhtausala ry. 2019. SSTL Puhtausala ry. Luettu 3.5.2019. <https://puhtausala.fi/esittely>

Suontamo., T. 2019. Pinnat ja vesi. Huipputapahtuma 20.3.2019.

Tampereen Voimia liikelaitoksen yhtiöittäminen etenee. 2018. Tampereen kaupunki. Luettu 1.4.2019. https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankoh-taista/tiedotteet/2018/04/10042018_7.html

Tietoa fisusta. 2015. Fisu-verkosto.fi. Luettu 13.4.2019. http://www.fisunetwork.fi/fi-FI/Tietoa_Fisusta

Tilaaja-tuottaja toimintatapa. 2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 12.2.2019. Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy Tampere 2012. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90847/URN_ISBN_978-952-245-722-6.pdf?sequence=1

Tulevaisuuden sanasto. 2019 Sitra. Luettu 28.4.2019. <https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/hiilikadenjalki/>

Tunnetko pesuaineiden yleisimmät ympäristömerkit. 2019. Luettu 1.4.2019. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/10/02/tunnetko-pesuaineiden-yleisimmat-ymparistomerkit>

Uudistettu hankintalaki luo joustoa ja antaa mahdollisuuksia. 2016. Työ- ja elinkeinoministeriö. Luettu 7.4.2019. https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uudistettu-hankintalaki-luo-joustoa-ja-antaa-mahdollisuuksia

Valtion hankintakäsikirja. 2017. Osa VIII vastuullisuus, innovatiivisuus ja vaikuttavuus julkisissa hankinnoissa. Luettu 17.3.2019. https://vm.fi/documents/10623/2291459/Osa+VIII+Vastuullisuus+20170627_final.pdf/e37ed65e-8c3c-482c-a56e-55f779fe5f66/Osa+VIII+Vastuullisuus+20170627_final.pdf.pdf

Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunta- ja yritysvastuusta. 2011. Valtioneuvosto. Luettu 11.2.2019. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1210166/yhteiskuntajayritysvastuu140411.pdf/f963e159-3ef5-4e0f-a7ad-e93de1f954ce/yhteiskuntajayritysvastuu140411.pdf.pdf>

Vastuullinen Voimia. 2019. Pirkanmaan Voimia Oy. Luettu 10.4.2019. <https://pirkanmaanvoimia.fi/vastuullinen-voimia/>

Vastuullisuus asiakasta varten. 2018. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri. Luettu 5.4.2019. <https://www.tays.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Vastuullisuusohjelma>

Vastuullisuus liiketoiminnan ytimessä. 2019. Elinkeinoelämän keskusliitto. Luettu. 1.3.2019. <https://ek.fi/mita-teemme/energia-liikenne-ja-ymparisto/vastuullisuus/>

Vastuullisuuskysymysten paino kuntien hankinnoissa nousee tulevaisuudessa. 2018. Suomalaisen työn liitto. Luettu 16.3.2019. <https://suomalainen-tyo.fi/2018/09/24/tutkimus-vastuullisuuskysymysten-paino-kuntien-hankinnoissa-nousee-tulevaisuudessa/>

Vihreä Lippu. 2019. Vihreä lippu FEE Suomi. Luettu 27.4.2019. <https://vihrealippu.fi/vihrealippu/>

Vähäsarja., S. 2019. Kemikaaliton siivous yleistyy hitaasti - pelkkä vesi herättää ensin epäluuloja, mutta siivooja ja sisäilmatutkijat kiittävät. 2018. Luettu 23.4.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10520482>

Väisänen., J. 2013. Mitä on 5 S? Luettu 30.3.2019. <http://www.sixsigma.fi/fi/artikkelit/viiden-aessaen-kehitystyoeaku/>

Yhteiskunnallinen yritys - merkki pähkinän kuoressa. 2019. Suomalaisen työn liitto. Luettu 16.3.2019. <https://suomalainentyo.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys/>

Ympäristöasioiden hallinta- ja laadunvarmistustoimenpiteet. 2016. Hankinnat.fi. Luettu 23.4.2019. <https://www.hankinnat.fi/eu-hankinta/ehdokkaiden-ja-tarjoajien-soveltuvuus/ymparistoasioiden-hallinta-ja>

Ympäristömerkit. 2016. Ympäristö.fi. Luettu 30.3.2019. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ja_tuotanto/Tuotesuunnittelu_ja_tuotteet/Ymparistomerkit

Ympäristöosaaminen on kilpailuetu. 2019. Ympäristöosaava. Luettu 12.3.2019. <https://ymparistoosaava.fi/index.php?k=22391>

Ympäristöosaava ammattilainen palvelee kuutta toimialaa. 2019. Ympäristöosaava. Luettu 12.3.2019. <https://ymparistoosaava.fi/index.php?k=22392>

Ympäristövastuu. 2019. Tieteen termipankki. Luettu 14.2.2019. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:ymp%C3%A4rist%C3%B6vastuu>

Ympäristövastuullinen siivous. 2019. Ympäristöosaava. Luettu 12.3.2019. <https://www.ymparistoosaava.fi/puhdistuspalveluala/index.php?k=22408>

Ympäristöjärjestelmät 2019. Yrittäjät. Luettu 28.4.2019. <https://www.yrittajat.fi/yrittajan-abc/energia-ymparisto-ja-maankaytto/ymparistotietoa/ymparistojarjestelmat-317911>

Yritysvastuun sanasto. 2019. Suomen YK - liitto. Luettu 14.3.2019. <https://docplayer.fi/459482-Yritysvastuun-sanasto.html>

Yritysvastuun 2018 - tiivistelmä. 2018. FIBS. Luettu 14.2.2019. https://www.fibsry.fi/wp-content/uploads/2018/05/FIBS_Yritysvastuu2018_Tiivistelma.pdf

LIITTEET

Liite 1 Kysely

Ympäristövastuu kuntien ja kaupunkien puhtauspalveluissa

Lomake on ajastettu: julkisuus alkaa 11.3.2019 8.00

Ympäristövastuulla tarkoitetaan toiminnanharjoittajan tai jonkin muun pilaantumista aiheuttaneen tahon vastuu vaikutuspiirissään olevasta ympäristöstä siten, että otetaan huomioon toiminnan vaikutukset esimerkiksi luonnonvaroihin sekä vesien, ilman ja maaperän suojeluun, luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen tai ilmastonmuutoksen torjumiseen, kun tarkastellaan tuotteen tai palvelun koko elinkaaren aikaisia ympäristövaikutuksia.

Ympäristövastuun lähtökohtana on aiheuttajan vastuun periaate. Ympäristövastuulla tarkoitetaan laajassa mielessä sitä, että organisaation toiminnan aiheuttamien ympäristövaikutusten hallinta on kytketty osaksi organisaation johtamista ja siten osaksi normaalia toimintaa. Usein organisaation johto käyttää apuvälineenä ympäristöjärjestelmää, josta saadaan työvälineitä ympäristöasioiden seuraamiseen, johtamiseen ja käytännön työtehtäviin. Edellä tarkoitettu ympäristövastuu voi perustua vapaaehtoisuuteen, toimialakohtaisiin tai muihin sopimuksiin tai olla vastaus viranomaisten esittämiin vaatimuksiin. Lähde : <http://tieteentermipankki.fi>

Kiitos että osallistut kyselyyn!

Yritys

Yritys

Organisaatio/yksikkö

Vastaajan nimi

Vastaajan tehtävänimike

Yrityksen tiedot

1 Yritysmuoto

Jokin muu, mikä?

2 Yrityksen liikevaihto

3 Yrityksen liikevaihto puhtauspalveluiden osalta

4 Yritys on puhtauspalveluiden

Jokin muu, mikä?

Puhtauspalveluiden tuottaja: puhtauspalvelut tuotetaan pääasiallisesti (yli 70 %) oman organisaation toimesta

Puhtauspalveluiden tilaaja: puhtauspalvelut tuottaa pääasiallisesti ulkopuolinen (yli 70 %) palveluntuottaja

Puhtauspalveluiden järjestäjä: puhtauspalvelut tuotetaan oman organisaation sekä ulkopuolisten palveluntuottajien toimesta

5 Kyselyyn vastaaja edustaa puhtauspalveluiden

Jokin muu, mikä?

6 Ympäristövastuu huomioidaan yrityksen toiminnassa

7 Yrityksessä käytetään seuraavia käsitteitä (voit valita useamman)?

- Vastuullinen liiketoiminta
- Kestäväkehitys
- Ympäristövastuu
- Yritysvastuu
- Vastuullisuus
- Yhteiskuntavastuu
- Vastuullinen liiketoiminta
- En osaa sanoa
- Ei mitään
- Jokin muu, mikä tai mitkä?

8 Yritys on tehnyt Toimenpidesitoumus 2050 (<https://kestavakehitys.fi/sitoumus2050>) ?

9 Yrityksen käytössä on seuraavat järjestelmät (voit valita useamman)?

- ISO 14001 - ympäristöjärjestelmä
- Yrityksen oma ympäristöjärjestelmä
- Ekokompassi
- Green Office
- Joutsenmerkki/siivouspalvelut
- 5 S
- Yrityksen oma ympäristöohjelma
- En osaa sanoa
- Ei mitään
- Jokin muu

Jokin muu, mikä tai mitkä?

10 Kysymys puhtauspalveluiden tuottajalle/järjestäjälle.

Yrityksemme puhtauspalveluiden tuottamisessa ympäristövastuu toteutuu seuraavien asioiden osalta (tarkastelujaks ?

- Esivalmisteltu siivous
- Siivousaineet on ympäristömerkittyjä (80% osuus käytettävistä aineista on ympäristömerkittyjä)
- Siivousaineet annostellaan esim. mitalla, pumpulla, annostelulaitteella
- Siivousaineista tehdään käyttöliuos
- Siivousaineet on hajusteettomia
- Siivousaineiden kulutusta seurataan eur/vuosi
- Siivousaineiden kulutusta seurataan litra/vuosi
- Desinfioivien aineiden käyttöä on vähennetty
- Jätepussien- ja säkkien kulutusta seurataan eur/vuosi
- Jätepussien kulutusta seurataan kpl/tuoteryhmä
- Jätesäkkejä- ja pusseja käytetään uudelleen tyhjennyksen jälkeen
- Siivouspyyhkeet on ympäristömerkittyjä (80 % osuus)
- Siivouspyyhkeitä käytetään tehokkaasti, kaikki taiteltavat pinnat hyödynnetään
- Kertakäyttöpyyhkeitä ei käytetä ylläpitosiivouksessa (jatkuva)
- Kertakäyttöpyyhkeet on biohajoava tuote
- Mopit on ympäristömerkittyjä (80 % osuus)

- Siivouskoneiden- ja laitteiden käyttöä on tehostettu
- Puhtauspalveluista laadintaa toimipaikkakohtainen suunnitelma puhtauspalvelun toteutuksesta
- Puhtauspalvelun laatua seurataan säännöllisesti (vähintään 4 x vuodessa)
- Veden kulutusta on vähennetty puhtauspalveluiden tuottamisessa
- Siivouksessa käytetään otsonivettä, aktiivivesi tai vastaavaa
- En osaa sanoa
- Ei mitenkään
- Ei koske yritystämme / toimintaamme
- Muulla tavalla

Muulla tavalla, kuinka ?

11 Kysymys puhtauspalveluiden tilaajalle/järjestäjälle.

Puhtauspalveluiden hankinnassa mm. tarjouspyyntöasiakirjoissa ympäristövastuu

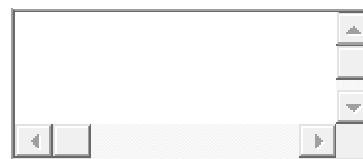
Huomioidaan seuraavasti (lyhyt kuvaus)

12 Puhtauspalveluiden ympäristövastuuta

- Seurataan
- Mitataan
- Raportoidaan
- Ei tehdä mitään ed. mainittuja
- En osaa sanoa

13 Organisaatiossa/yrityksessä on nimetty henkilö, joka vastaa ympäristövastuusta

14 Kuluneen viiden vuoden aikana (2014-2018) puhtauspalveluiden ympäristövastuun osalta yrityksessämme

An empty table with a light gray background and a thin border. It has a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, indicating it is a scrollable area.

On tehty seuraavat toimet ja muutokset

15 Tulevan viiden vuoden aikana (2019-2021) puhtauspalveluiden ympäristövastuu osalta yrityksessämme

Toimet ja muutokset